

Sport en allochtonen in de praktijk

Derde tussenrapportage:
Praktijkanalyse van
'sportbeoefening door allochtonen'

Amsterdam, december 1995
Van Dijk, Van Someren en Partners
Eric Lagendijk
Filiz Elmasulu

Sport en allochtonen in de praktijk

Derde tussenrapportage:
Praktijkanalyse van
'sportbeoefening door allochtonen'

Inhoudsopgave

	pagina
Voorwoord	1
1 Sport in Westerpark	3
1.1 Stadsdeel Westerpark	3
1.2 Onderzoeksopzet en leeswijzer	5
1.3 De afdeling Sport en Recreatie	6
1.3.1 Het sportbeleid van het stadsdeel	7
1.3.2 Het sportaanbod van het stadsdeel	10
1.4 Welzijnsorganisaties	14
1.4.1 Migrantenorganisaties	14
1.4.2 Buurt- en clubhuizen	16
1.5 Particuliere sportorganisaties	18
1.5.1 Sportverenigingen	18
1.5.2 Sportscholen en fitnesscentra	23
1.6 Analyse	24
2 Cursus Sportbegeleider in Enschede	31
2.1 Inleiding en verantwoording	31
2.2 Ontstaan en achtergronden van de cursus	31
2.3 De beleidsmakers	35
2.4 De cursusleiders	38
2.5 De cursisten	40
2.6 Analyse	43
Bijlage 1: Sleutelinformanten Westerpark en Enschede	47

Voorwoord

In *'Sport en allochtonen in de praktijk'* doet Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) verslag van zijn bevindingen tijdens de veldanalyse. De veldanalyse is het derde en laatste deel van het landelijke onderzoek naar sportbeoefening door allochtonen dat in opdracht van de directie Sportzaken van het ministerie van VWS is uitgevoerd. Zoals in het onderzoeksvoorstel staat vermeld dient de veldanalyse op lokaal niveau *"(...) een beeld te vormen van de huidige problematiek in de praktijk van sportbeoefening door allochtonen"*. Daarnaast wordt in kaart gebracht wat de (kwalitatieve) behoefte is van allochtone groepen op het terrein van de sport ten aanzien van organisatie, wijze van beoefening, kader en accommodatiegebruik. Ook zal de toekomst worden verkend op het gebied van samenwerking tussen lokale (sport)organisaties, kaderscholing en integratie. Deze omschrijving van een veldanalyse laat ruim baan aan allerlei mogelijke uitwerkingen. Na intern beraad en contacten met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie van het onderzoek is de voorkeur uitgegaan naar twee cases, namelijk 'stadsdeel Westerpark' in de gemeente Amsterdam en 'de cursus Sportbegeleider' van de gemeente Enschede.

De casus *'Westerpark'* moet helderheid geven over de lokale sportbeoefening van allochtonen in een duidelijk afgegrensd en overzienbaar stadsdeel van Amsterdam. De Spaarndammer- en Staatsliedenbuurt zijn twee buurten in dit stadsdeel die vanaf de jaren zeventig in toenemende mate een multi-cultureel karakter hebben gekregen. De centrale vraag bij deze casus is: hoe staat het in deze wijken met de sportbeoefening van allochtonen? Bij het veldonderzoek worden onder andere relaties gelegd met de bevolkingssamenstelling en het sportbeleid van het stadsdeel, de mate van integratie en zelforganisatie van allochtonen en de knelpunten en ook successen in de sport. In de analyse wordt steeds uitgegaan van de ervaringen van sleutelfiguren in de praktijk van sportbeoefening van allochtonen, zoals sportleiders, welzijnswerkers, kaderleden van verenigingen en migrantenconsulenten.

In de casus *'Sportbegeleider'* wordt het misschien wel meest hardnekkige probleem van sportstimulering voor allochtonen onderzocht: het werven, opleiden en inzetten van allochtoon sportkader. In de jaren tachtig heeft de sector Sport en Recreatie van de Welzijnsdienst van de gemeente Enschede een 'laagdrempelige' cursus ontwikkeld. Inmiddels is de cursus 'Sportbegeleider' uitgegroeid tot een succesvol en vast onderdeel van het lokale cursusaanbod. Aan de hand van gesprekken met de beleidsmedewerkers, de cursusleiders en een groepje ex-cursisten is een beeld verkregen van de belangrijkste succes- en faalfactoren bij het stimuleren van allochtoon kader in de lokale sportwereld.

Dit rapport bestaat uit twee hoofdstukken. In hoofdstuk 1 zijn de resultaten van de casus *'Westerpark'* weergegeven. Hoofdstuk 2 geeft een beeld van de cursus Sportbegeleider in de gemeente Enschede. Bij elk van de cases worden meerdere specifieke onderzoeksvragen beantwoord die in het begin van de hoofdstukken zijn gesteld. In de laatste paragraaf van deze hoofdstukken wordt de betreffende casus geanalyseerd. Hierbij gaat de aandacht vooral uit naar die opbrengsten van de veldstudie die in een beleidsanalyse niet direct naar voren komen. Ook wordt in deze slotparagrafen een relatie gelegd tussen de onderzoeksresultaten en het lokale (sport)beleid. Beide hoofdstukken konden alleen tot stand komen na de bereidwillige medewerking van alle geïnterviewde 'informanten' uit Westerpark en Enschede.

1 Sport in Westerpark

1.1 Stadsdeel Westerpark

Stadsdeel Westerpark is als bestuurlijke eenheid met zijn democratisch gekozen deelraad en dagelijks bestuur voortgekomen uit de decentralisatie van taken en bevoegdheden van de gemeente Amsterdam. Sinds 1990 heeft dit stadsdeel een eigen bestuur, de stadsdeelraad. De deelraad is te vergelijken met een gemeenteraad en heeft op enkele uitzonderingen na dezelfde taken en bevoegdheden. Het stadsdeel maakt geografisch gezien deel uit van wat 'Oud-West' wordt genoemd: de laat negentiende, begin twintigste eeuwse bebouwing ten westen van het stadscentrum, buiten de singelgracht. Het Westerpark is het groene hart van het stadsdeel en vormt met de drukke Haarlemmerweg de geografische scheiding tussen de twee grootste buurten, de Staatslieden- en Frederik Hendrikbuurt, en de Spaarndammer- en Zeeheldenbuurt¹. Beide buurten zijn oorspronkelijk opgezet om voornamelijk arbeiders te huisvesten.

Staatsliedenbuurt

De vaak monotone en dicht op elkaar gepakte woonblokken in de Staatsliedenbuurt komen voort uit de 'speculatie- of revolutiebouw' van particuliere eigenaren en verhuurders tegen het einde van de negentiende eeuw. Na moeizame procedures over grondonteigening is de aanleg van de buurt pas na 35 jaar voltooid². Vanaf 1960 is de Staatsliedenbuurt wat bevolking betreft in snel tempo veranderd. Vooral gezinnen trokken weg, waarschijnlijk als gevolg van de krappe, povere behuizing en indeling van de meeste woningen: 90% van de ruim 11.000 woningen heeft drie kamers of minder. Het aantal inwoners daalde van 1960 tot 1985 van een kleine 40.000 inwoners naar iets meer dan 20.000. Ook de bevolkingssamenstelling veranderde. De woningen die wegtrekkende gezinnen achterlieten werden ingenomen door studenten en buitenlandse arbeiders voor wie de lage huren aantrekkelijk waren. Het aantal buitenlanders groeide in het begin van de jaren tachtig tot meer dan een kwart van de bevolking.

Het onderhoud van de meeste woningen liet sterk te wensen over. De buurt werd nauwelijks gebruikt als herhuisvestingsgebied. Begin jaren tachtig slaagden krakers erin een deel van de toewijzing van huizen in eigen beheer te nemen. Pas tegen het einde van de jaren tachtig kwam de stadsvernieuwing langzaam op gang. Behoud en herstel door middel van renovatie staan voorop, hoewel ook enkele nieuwbouwprojecten ervoor moeten zorgen dat de buurt een wat levendiger aanblik krijgt. Stadsvernieuwing gaat niet alleen ten koste van de woonruimte, maar doet ook een beroep op 'vergeten' bouwlocaties, zoals oude industrieterreinen en stukjes openbare ruimte. Mede hierdoor zijn sport- en speelterreinen nog schaarser geworden dan ze al waren in de dichtbebouwde Staatsliedenbuurt. Daar staat tegenover dat het stadsdeel beslist geen gebrek heeft aan overdekte sportaccommodaties.

1 In het vervolg worden deze verkort aangeduid als Staatsliedenbuurt en Spaarndammerbuurt.

2 Haagsma, I. en H. de Haan, *Stadsvernieuwingsgids van Amsterdam. Vooroorlogse wijken, toen en nu*. Amsterdam: uitgeverij Contact, 1985, pp. 88-93.

Spaarndammerbuurt

Naast particuliere revolutiebouw zijn veel arbeiderswoningen in de Spaarndammerbuurt tot stand gekomen door investeringen van (voorlopers van) woningbouwverenigingen³. Omdat de meeste woningen na de invoering van de woningwet, vooral na 1916 zijn gebouwd, is de kwaliteit ervan in meerdere opzichten een stuk beter dan in de Staatsliedenbuurt. De buurt herbergde aanvankelijk haven- en fabrieksarbeiders en had tot in de jaren tachtig een reputatie als socialistisch en communistisch bolwerk. De hierbij horende traditie van 'zelfbestuur' en 'participatie-democratie' heeft in elk geval de inspraak van buurtbewoners bij stadsvernieuwingsplannen bevorderd. Stadsvernieuwing vond er al plaats in de jaren zeventig en heeft meer dan in de Staatsliedenbuurt geresulteerd in kaalslag en nieuwbouw. Tijdens dit proces is de bevolkingssamenstelling van de buurt ingrijpend gewijzigd. Eerst Surinamers en Antillianen en later ook Marokkanen en Turken zijn een groeiend deel gaan uitmaken van de buurtbevolking. Daarnaast zijn relatief veel studenten in de laat-negentiende eeuwse woningen getrokken. Nu de stadsvernieuwing grotendeels is voltooid krijgt het beheer van de leefomgeving veel aandacht van het stadsdeel. Hierbij wordt ook een beroep gedaan op de inzet van buurtbewoners. Een aspect dat bij het verbeteren van de leefbaarheid in beide buurten extra belangstelling heeft, is de integratie van verschillende bevolkingsgroepen. In Westerpark gaat het perspectief van 'etnische minderheden' inmiddels niet meer op. Omdat er geen sprake meer is van een duidelijke meerderheid, zijn er alleen maar minderheden. Westerpark is, wat je noemt, 'een multi-culturele gemeenschap'.

Demografische gegevens

Bijna eenderde van de 32.353 inwoners van Westerpark (1-1-1994) is alleenstaand. Zo'n 4.600 inwoners zijn ouder dan 55 jaar. Iets meer dan de helft van de Westerparkers is tussen de 20 en 40 jaar. Er wonen ruim 4.000 kinderen in leeftijd variërend van 0 tot 14 jaar in het stadsdeel. Tabel 1 geeft de verdeling weer van de bevolking van stadsdeel Westerpark en de gemeente Amsterdam naar etnische groepen.

³ *ibid*, pp. 81-87.

Tabel 1: Bevolking van Westerpark en Amsterdam naar etnische groep per 1 januari 1994

	Westerpark		Amsterdam	
	absoluut	%	absoluut	%
Surinamers	2.920	9	67.862	9
Antillianen	381	1	10.569	1
Turken	1.376	4	30.909	4
Marokkanen	3.093	10	46.111	6
Zuid-Europeanen	1.070	3	16.034	2
Overige buitenlanders	5.455 ⁴	17	128.100 ⁵	18
Nederlanders	18.058	56	424.610	59
Totaal	32.353	100	724.195	100

In Westerpark is 56% van de inwoners van Nederlandse afkomst. Het percentage allochtonen (dus exclusief de 8% niet-Nederlanders afkomstig uit geïndustrialiseerde landen) is 36%. Dit meest vertegenwoordigde etnische groepen zijn Marokkanen (9%) en Surinamers (8%). In Amsterdam wonen voor 59% mensen van Nederlandse afkomst. Het allochtone aandeel van de stedelijke bevolking bedraagt 32%. In Westerpark is dit aandeel dus 4% groter.

1.2 Onderzoeksopzet en leeswijzer

De veldanalyse in Westerpark bestaat uit empirisch, vooral kwalitatief onderzoek over het sportbeleid en sportaanbod van lokale organisaties. Centraal daarbij staat de deelname van allochtonen; niet alleen naar omvang, maar ook en vooral ten aanzien van de aard van hun deelname. Onder aard van deelname wordt dan bijvoorbeeld verstaan de rol die allochtonen spelen (kader, deelnemer, naar tak van sport), de soort organisatie waarbinnen sport wordt bedreven en de ervaringen die zij opdoen in deze organisaties. Bij de beschrijving en analyse van de casus Westerpark staan de volgende onderzoeksvragen centraal.

- Binnen welke typen organisatie doen allochtonen en autochtonen in Westerpark aan sport, en hoe zijn eventuele verschillen in organisatie en deelnemersgroepen te verklaren?
- Wordt er bij het sportaanbod in Westerpark rekening gehouden met sportvoorkeuren van allochtonen, en worden de verschillende groepen allochtonen in gelijke mate bereikt?
- Treedt er binnen de sport een verdeling op langs etnische scheidslijnen, oftewel kiezen allochtonen in zekere mate voor andere sporten of (bijvoorbeeld eigen) organisatieverbanden dan autochtonen?
- Welke rol speelt het stadsdeel bij sportbeoefening door allochtonen, en waarom kiest het juist die rol?

⁴ waarvan er bijna 3.000 afkomstig zijn uit geïndustrialiseerde landen.

⁵ waarvan ruim 71.000 uit geïndustrialiseerde landen.

Om deze vragen te beantwoorden is gekozen voor een groot aantal face-to-face en telefonische interviews met sleutelinformanten van verschillende soorten organisaties. De verscheidenheid aan sportaanbieders en hun sleutelinformanten komt terug in de paragraaf-indeling van dit hoofdstuk⁶:

- de afdeling Sport en Recreatie (S en R) van de sector Stadsdeelwerken en Sport van stadsdeel Westerpark (1.3);
- welzijnsorganisaties, voornamelijk buurt- en clubhuizen en migrantenorganisaties (1.4);
- sportverenigingen, sportscholen en fitnesscentra (1.5);

De casus Westerpark wordt afgesloten met een analyse van de resultaten (1.6).

1.3 De afdeling Sport en Recreatie

In stadsdeel Westerpark is de afdeling S en R ondergebracht bij de sector Stadsdeelwerken en Sport. De afdeling bestaat uit één hoofd en een uitvoerend apparaat dat belast is met accommodatiebeheer en sportbuurtwerk. Voor het beheren van sportaccommodaties zijn één opzichter en acht formatieplaatsen voor sporthalbeheer aan de afdeling toebedeeld. Ook de exploitatie van het vrouwenbadhuis Hammam valt onder de verantwoordelijkheid van de afdeling S en R. Hiervoor hebben vier allochtone medewerkers een (tijdelijke) aanstelling. Het sportbuurtwerk heeft als taak het stimuleren van sportbeoefening. Twee sportbuurtwerkers en drie sportmedewerkers voeren deze taak uit. Deze sportleiders zijn alle van autochtone afkomst.

Stadsdeel Westerpark heeft de beschikking over twee overdekte sportcentra, twee korfbalterreinen en een voetbalterrein met drie velden. Zowel het Bredius- als het Hogendorp sportcentrum beschikken over een sporthal die aan wedstrijdeisen voldoet en een krachtsportruimte. Het Hogendorp sportcentrum heeft ook een zogenaamde 'vrije inloopzaal' die vooral bedoeld is om buurtorganisaties en ongebonden groepen uit de buurt te laten sporten. Deze inloophal is zeer laagdrempelig omdat de tarieven sterk door het stadsdeel gesubsidieerd worden. De andere sporthalruimten worden hoofdzakelijk benut door de georganiseerde sport voor competitie en training van sportverenigingen en door het sportopbouwwerk.

Met de kleinere in de buurten gelegen overdekte sportruimten zoals gymnastieklokalen en sportscholen heeft de afdeling S en R formeel geen bemoeienis. Gymlokalen worden door het onderwijs verhuurd en sportscholen worden door particulieren geëxploiteerd. Bij één dojo met krachtsportruimte treedt het stadsdeel op als verhuurder van het schoolgebouw waarin de sportschool is gevestigd. In het stadsdeel zijn relatief veel buurthuizen. Een aantal beschikt over een eigen, kleine overdekte sportruimte. In het Westerpark zijn twee openbare sportvoorzieningen aangelegd: één voetbalveld en één tennisbaan. Sinds 1993 is aan de rand van het Westerpark een vrouwenhammam opengesteld. Dit vrouwenbadhuis is een ontmoetings- en ontspanningsplaats die vooral bestemd is voor vrouwen van Arabische en Turkse afkomst die vanuit hun vaak geïsoleerde positie weinig mogelijkheden hebben elkaar te ontmoeten. Tenslotte is gedurende de zomermaanden het openluchtzwembad 'Bredius' geopend. Dit bad maakt deel uit van het Bredius sportcentrum.

6 zie bijlage 1 voor namen van geïnterviewde informanten en/of hun organisaties.

1.3.1 Het sportbeleid van het stadsdeel

Het stadsdeel voert zowel een voorwaardenscheppend als stimulerend beleid voor sportbeoefening. De sportaccommodaties worden gebruikt door sportverenigingen, buurtgroepen, welzijnsorganisaties en individuele sporters. Omdat de sporthallen in de avonduren voornamelijk werden en worden gehuurd door de sportverenigingen, is in 1990 op aandringen van buurtorganisaties een 'inloopsporthal' toegevoegd aan de Hogendorpsporthal. Deze inloophal is een laagdrempelige sportvoorziening voor buurtgroepen en wordt intensief benut. Ook verenigingen kunnen er in het kader van sportstimulering gebruik van maken. Een 'gebruikersraad' die is samengesteld uit afgevaardigden van buurtorganisaties en sportverenigingen adviseert het stadsdeel over de verhuur van de inloophal. Waar nodig geeft het sportbuurtwerk leiding en begeleiding aan activiteiten in de inloophal.

Sportstimulering door middel van 'sportbuurtwerk' is de kern van het sportbeleid van het stadsdeel. Hiermee loopt het stadsdeel in de pas met het beleid dat op stedelijk niveau in de jaren tachtig al door de gemeente Amsterdam werd opgezet en continuering heeft gevonden binnen de meeste stadsdelen in Amsterdam. Het sportbuurtwerk richt zich vooral op kinderen, jongeren en 'achterstandsgroepen'. Amsterdammers met een minimuminkomen en een laag scholingsniveau behoren tot deze achterstandsgroepen. Stadsdeel Westerpark voert geen specifiek sportbeleid voor allochtonen, vooral vanuit de visie dat allochtonen inmiddels bijna de helft van de buurtbevolking uitmaken. Bovendien behoren veel allochtonen tot achterstandsgroepen, waarvoor al sportstimuleringsmaatregelen worden genomen. Het stadsdeel ziet geen reden om specifieke op allochtonen gerichte maatregelen te nemen die betrekking hebben op sport. Dit uitgangspunt spoort ook met het feit dat het stadsdeel geen minderhedenbeleid voert, maar een 'achterstandsbeleid'. Hoogstens worden maatregelen getroffen op facetten, zoals ten aanzien van taal-achterstand. De centrale stad heeft een anti-discriminatie campagne opgezet die racisme in de sport aan de kaak stelt. Het stadsdeel onderschrijft deze voorlichtingscampagne. Ook is er een stedelijk meldpunt voor klachten over discriminatie in de sport. Verder ziet het stadsdeel hier een eerste verantwoordelijkheid voor verenigingen, welzijnsinstellingen en sportbuurtwerkers om discriminatie te voorkomen en tegen te gaan. Het stadsdeel heeft geen nauwkeurig inzicht in de aard en omvang van discriminatie in de lokale sport. Hoewel een indicatie afhankelijk is van wat eronder wordt verstaan, hebben de sport-medewerkers van het stadsdeel de indruk dat discriminatie weliswaar voorkomt in de sport, maar dat dit zeer incidenteel is. Over de feitelijke sportdeelname van allochtonen in Westerpark zijn geen gegevens bekend. Uit eerdere stedelijke onderzoeken blijkt dat vooral islamitische meisjes en vrouwen sterk ondervertegenwoordigd zijn, zowel binnen als buiten clubverband. Ook allochtone volwassen mannen doen beduidend minder vaak aan sport dan autochtone Amsterdammers⁷.

Het sportbeleid van het stadsdeel kan misschien het best worden gekarakteriseerd als 'reactief' en 'aanvullend' op de sportmarkt. Dit heeft geresulteerd in een omvangrijk sportaanbod via het sportbuurtwerk (zie 1.3.2). Daarmee kan het beleid van stadsdeel Westerpark geschaard worden onder de noemer 'centraal gemeentelijk aanbod' (zie tweede tussenrapport, pag. 42). Daarnaast is het stadsdeel actief in het initiëren en ondersteunen van een aantal sportprojecten in de buurten. Een aantal van deze projecten vindt plaats in de openbare ruimte waarvoor het stadsdeel

⁷ Voor kwantitatieve gegevens wordt verwezen naar het eerste deelrapport in deze reeks.

veel aandacht heeft. Omdat de buurten al geruime tijd te kampen hebben met overlast en verpaupering van de leefomgeving, zijn op verschillende lokaties buurtbeheerprojecten opgezet. Sport en recreatie hebben hierbij een functie in het weer aantrekkelijk maken van pleinen, straten en parken. Ook speelplaatsen, basketbalveldjes en voetbalkooien krijgen in dit kader aandacht. 'Kinderen moeten weer buiten kunnen spelen', is één van de uitgangspunten van het stadsdeelbeleid. Aan de andere kant hebben spel en sport een preventieve functie. Om de schoolgaande jeugd een zinvolle vrijetijdsbesteding te bieden, worden zowel in buurten op pleinen en in parken, als in de sporthallen sportactiviteiten aangeboden. De voorbereiding en uitvoering worden in onderlinge samenwerking door het stadsdeel en de welzijnsinstellingen georganiseerd.

Voor buurtsportactiviteiten heeft het stadsdeel structureel één ton subsidie beschikbaar. Deze gelden uitsluitend ter dekking van activiteiten- en organisatiekosten, dus exclusief salariskosten van het stadsdeelpersoneel. Een belangrijke overweging van deze actieve rol van het stadsdeel als 'aanbieder' en 'ondersteuner' op de sportmarkt is dat er betrekkelijk weinig sportverenigingen in de buurten zijn. Dit is overigens kenmerkend voor vooroorlogse wijken in de grote steden, waarvan de meeste buitensportaccommodaties naar de stadsrand zijn verplaatst en het oorspronkelijke kader veelal naar groeikernen is verhuisd. De verenigingen die er wél zijn ontberen veelal het kader om nieuwe leden uit de buurten te werven en op te vangen. Om dit probleem aan te pakken, heeft het stadsdeel de volgende maatregelen genomen:

- het organiseren van sportstimuleringsprojecten op scholen;
- het reguliere aanbod van het sportbuurtwerk, al of niet in samenwerking met welzijnsinstellingen en zelforganisaties;
- ondersteunen en voorlichten van verenigingen bij sportstimulering.

Sportstimuleringsprojecten op scholen

Het doel van het sportstimuleringsproject⁸ op scholen is het bevorderen van 'life-time' sportbeoefening via een gevarieerd aanbod van buitenschoolse sport- en bewegingsactiviteiten voor kinderen die de basisschool volgen. De afdeling S en R coördineert en begeleidt de activiteiten en de leerkrachten van de basisscholen geven er ondersteuning aan. De groepen 5, 6, 7 en 8 kunnen gebruik maken van drie sportclusters per jaar. Per cluster wordt één tak van sport gedurende vijf weken (één maal per week) aangeboden in de sporthallen of op school zelf. Vaak worden externe sportleiders ingehuurd, bijvoorbeeld trainers van sportverenigingen uit de buurt. Steeds wordt gestimuleerd juist die sporten te organiseren die later in de buurt beoefend kunnen worden. Sportverenigingen uit de buurt worden aangemoedigd mee te doen aan het project. In tegenstelling tot de gangbare aanpak van het stedelijke project 'Jeugdsport in beweging' (JIB) vinden de jeugdsportactiviteiten van de afdeling S en R in Westerpark geheel plaats *binnen* schooltijd waardoor deelname voor alle kinderen verplicht is. Hier ligt onder andere de overweging aan ten grondslag dat vooral islamitische meisjes het anders zouden laten afweten.

Een evaluatie van het stadsdeel over het schooljaar 1993/1994 wijst uit dat zeven

⁸ Dit project is een door het stadsdeel aangepaste variant op het stedelijke schoolsportproject 'Jeugdsport in beweging' (JIB). JIB bestaat uit clusters van acht lessen per tak van sport die gedeeltelijk onder schooltijd (3 maal), na schooltijd (3 maal) en bij verenigingen (2 maal) worden gehouden. De 'Westerparkvariant' van JIB vindt geheel plaats onder schooltijd.

van de negen basisscholen met in totaal 456 kinderen hebben meegedaan aan het project. In het schooljaar 1994/1995 deden vijf scholen mee met in totaal 536 kinderen. Volgens het stadsdeel worden met dit project alle kinderen in staat gesteld om kennis te maken met sporten die zij zelf leuk vinden. Allochtone kinderen worden 'automatisch' bereikt. Uit een enquête blijkt dat bijna elk kind het sporten leuk vindt. De helft van de kinderen was geïnteresseerd om na schooltijd door te gaan met een sport. De meest populaire sporten zijn basketbal, voetbal, handbal, tennis, badminton, trampoline springen en judo. Het sportbuurtwerk van het stadsdeel speelt hierop in door op door de weekse dagen tussen 16.00 en 18.00 uur in de sporthallen een passend sportaanbod voor de kinderen te organiseren. De samenwerking met sportverenigingen verloopt moeizaam omdat de schooltijden ongunstig zijn voor de inzet van verenigingskader. De verenigingen in het stadsdeel kampen sowieso al met kaderproblemen. Vijf sportverenigingen hebben wel deelgenomen aan het project: voetbalvereniging SDZ, pencak silatvereniging Nusantara, basketbalvereniging Amsterdam (BVA), korfbalclub Sporting West en trampolinevereniging Veerkracht. De laatste drie hebben hun ledenaantallen hierdoor zien toenemen. Overigens werd hier en daar een vraagteken geplaatst bij de didactische kwaliteiten van het externe sporttechnisch kader. Het afgelopen jaar is op verschillende onderdelen vooruitgang geboekt. Zo is het project ondergebracht bij JIB van de centrale stad waardoor nauwer wordt samengewerkt met sportverenigingen. Dit vergroot de kansen op doorstroming van kinderen naar deze verenigingen. Hier zijn echter geen verdere gegevens over bekend.

Naast JIB heeft het sportbuurtwerk een samenwerkingsverband met het Marcanticollege. Dat is een grote scholengemeenschap waarvan de meerderheid van de leerlingen van allochtone afkomst is. Het stadsdeel organiseert voor deze school 'sportclinics' waaraan eindexamenleerlingen kunnen deelnemen. Daarnaast subsidieert het stadsdeel een sportweek voor eerstejaars, een cursus zelfverdediging voor meisjes en zwemles voor allochtonen. Deze zwemcursus wordt door de afdeling S en R van het stadsdeel gesubsidieerd omdat in het basisonderwijs zwaar is bezuinigd op zwemles voor kinderen. Gebleken is dat autochtone ouders hun kinderen in de gelegenheid stellen zwemles te nemen bij een particuliere instructeur. Allochtone ouders doen dat minder vaak zodat veel allochtone leerlingen van middelbare scholen niet kunnen zwemmen. Met subsidie van de afdeling S en R van het stadsdeel wordt hier als nog iets aan gedaan. Op het Marcanticollege worden ook relatief onbekende vechtsporten geïntroduceerd zoals pencak silat uit Indonesië en capoeira uit Brazilië.

Sportbuurtwerk, welzijnsinstellingen en zelforganisaties

Kennis maken met sport is niet alleen voorbehouden aan de kinderen van basisscholen. Ook jongeren en volwassenen uit de buurten worden bereikt door het sportbuurtwerk, dat daarbij zo veel mogelijk wil samenwerken met welzijnsinstellingen en zelforganisaties. Tijdens deze 'laagdrempelige' sportactiviteiten worden de deelnemers voorgelicht over sportverenigingen waardoor het aangaan van een lidmaatschap wordt vergemakkelijkt. Sportverenigingen worden trouwens door het stadsdeel benaderd om zo nu en dan demonstratietrainingen te verzorgen tijdens sportinstuiven. Toch is het uitgangspunt van het sportbuurtwerk dat 'zoveel mogelijk lessen door sportmedewerkers van het stadsdeel worden aangeboden'. Er is namelijk gebleken dat 'een continu aanbod van de activiteiten met een vaste sportmedewerker het animo verhoogt'. Dit ligt waarschijnlijk ook aan de volgens een evaluatie 'moeizame samenwerking tussen het sportbuurtwerk en een aantal medewerkers in het tiener- en jongerenwerk van de Stichting Welzijn Westerpark en de zelforganisaties in Westerpark'.

Aan de andere kant is de samenwerking met vrijwilligers van deze organisaties juist weer goed, terwijl ook ouders en de jongeren zelf behulpzaam zijn bij de voorbereiding en organisatie van bijvoorbeeld vakantie-sportactiviteiten. De sportbuurtwerkers werken ook samen met anti-vandalisme medewerkers in het stadsdeel die voornamelijk ambulante werken. Samen met deze medewerkers worden sportactiviteiten opgezet op en bij plaatsen waar risicojongeren zich vaak ophouden.

Het stadsdeel geeft ondersteuning aan sportactiviteiten die worden opgezet door zelforganisaties voor allochtonen. De Surinaamse zelforganisaties zijn gebundeld in de stichting Platform Surinaamse Zelforganisaties Westerpark. Deze stichting legt zich met betrekking tot sport vooral toe op voetbal. Het stadsdeel verleent hand- en spandiensten bij de organisatie van de wekelijkse voetbalinstuif in de sporthal. Daarnaast worden incidenteel voetbaltoernooien gehouden. Een voetbaltoernooi waaraan ook Surinaamse elftallen deelnamen werd georganiseerd door het politiebureau Raampoort. Dit is een geslaagd voorbeeld van een initiatief waar meerdere organisaties bij betrokken waren, zoals het stadsdeel, de zelforganisaties, voetbalvereniging SDZ en het welzijnswerk.

Ondersteunen en voorlichten van sportverenigingen

Naast het organiseren van sportlessen heeft het sportbuurtwerk een adviserende en ondersteunende functie voor verenigingen en sportgroepen. Dit gebeurt onder andere via sportstimuleringsprojecten waarin sportverenigingen een rol kunnen spelen. In Westerpark hebben basketbalvereniging Amsterdam (BVA) en atletiekvereniging Blauw-Wit hier gehoor aan gegeven. Het stadsdeel is actief in het benaderen van andere verenigingen. Er is contact gelegd met korfbalvereniging Sporting West en de particuliere sportschool Smit en Van Heest. Sportverenigingen kunnen ook een eigen aanbod verzorgen bij sportinstuiven in de sporthallen en hun sport als cluster aanbieden in het kader van ledenwerfacties onder de jeugd. Het stadsdeel subsidieert sportverenigingen voor het organiseren van sportstimuleringsactiviteiten voor buurtbewoners.

1.3.2 Het sportaanbod van het stadsdeel

Activiteiten

De *'Evaluatie sportbuurtwerk seizoen 1994-1995'* liegt er niet om: het stadsdeel bestrijkt verreweg het grootste deel van de lokale sportmarkt. Gezien de omvang van de lijst met cursussen en activiteiten worden hier slechts de grote clusters met steeds enkele voorbeelden opgesomd. Er zijn geen activiteiten of cursussen die uitsluitend toegankelijk zijn voor allochtonen. In de sporthallen vinden van september tot mei elke week de volgende activiteiten plaats:

- cursussen voor volwassenen: indoor-tennis en krachtsport;
- lessen volwassenen: tennis, conditietraining, fitness, aerobics, zaalvoetbal, bowls, badminton en volleybal;
- activiteiten voor de jeugd: tenniscursus, jeugdvoetbal, jeugdinstituif, badminton, trampoline springen, basketbal.

De jeugdinstituiven zijn gratis toegankelijk. Voor de andere activiteiten wordt een (meestal) lage eigen bijdrage gevraagd. Voor sommige activiteiten is het mogelijk een 'los kaartje' te kopen, voor andere wordt een soort lidmaatschap voor langere tijd afgesloten. De leiding en begeleiding van activiteiten door de sportbuurt-

werkers verschilt per activiteit en per deelnemersgroep. Sommige sportgroepjes organiseren na verloop van tijd zelf hun trainingen of toernooien, zoals bij bowls en volleybal. De zaalvoetbalcompetitie voor buurtteams die het stadsdeel voor jongeren heeft opgezet kent daarentegen een zeer strakke leiding. Aan deze competitie nemen jaarlijks veel allochtone en gemengde teams deel. De wedstrijden worden geleid door twee scheidsrechters. Teams met 'risicojongeren' zijn verplicht een teambegeleider aan te stellen. In de seizoenen 1992/1993 en 1993/1994 zijn enkele wedstrijden uit de hand gelopen. Daarna is de competitie 'gesaneerd': de boosdoeners zijn uit de competitie gezet. Overigens verloopt het overgrote deel van de wedstrijden vlekkeloos terwijl het niet de 'makkelijkste' jongens zijn die eraan deelnemen. De teams worden gerecruteerd uit bezoekers van jongerencentra, allochtone zelforganisaties en coffeeshops. Het strakker hanteren van de regels heeft ertoe geleid dat de competitie rustiger en ordelijk verloopt.

In de maanden mei en juni is er een aangepast programma. In het zwembad is er een conditietraining voor ex-hartpatiënten en volwassenen. In de hallen kan bowls en badminton worden beoefend. In het Westerpark kan men looptrainingen volgen. Voor de jeugd zijn er sport- en spelactiviteiten op de pleinen van het stadsdeel. De zogenaamde sport-op-straatbus stopt op deze pleinen en zet materiaal en personeel in waar ter plekke vraag naar is. Het activiteitenprogramma dat hieruit is ontstaan, wordt samen met de buurtconciërges, opbouwwerkers en buurtorganisaties ten uitvoer gebracht. De sportbus is in 1995 gestart en wordt vooral in de zomermaanden ingezet. Voor de kinderen is op woensdagmiddag een jeugdinstituut op een plein in de Staatsliedenbuurt. Dan kan er ook 'inline skate' worden beoefend, zeg maar rolschaatsen met één in plaats van twee rijen wielletjes per schaats. De sportbuurtwerkers hebben voor de zomer-, krokus- en kerstvakantie een sportprogramma voor de jeugd ontwikkeld. De Stichting Welzijn Westerpark en buurtorganisatie Prefoeroe verlenen hier medewerking aan. Deze organisaties hebben ook hun medewerking verleend aan het jongerenprogramma.

Naast het doorlopende jaarprogramma organiseert het stadsdeel samen met andere organisaties ook een groot aantal eenmalige activiteiten. Dit zijn vaak toernooien, feestelijke buurtaangelegenheden of demonstraties. Voorbeelden zijn het pleintjesbasketbaltoernooi, het voetbaltoernooi voor basisscholen ('de Westerparkbokaal') en sportactiviteiten tijdens bevrijdingsdag. Sommige sportverenigingen waaronder basketbalvereniging BVA doen mee in de organisatie en proberen daardoor leden te werven. Tijdens deze feestviteiten kunnen verenigingen reclame maken voor hun club en voorlichting geven over hun organisatie en tak van sport.

Evaluatie

Alle activiteiten die het sportbuurtwerk organiseert worden geëvalueerd. Aan de hand van deze evaluaties worden de activiteiten al of niet aangepast, uitgebreid of beëindigd. De sportbuurtwerkers volgen de sport- en vrijetijdsontwikkelingen op de voet en nemen nieuwe, populaire activiteiten op in hun pakket. In de evaluatie wordt zo hier en daar een opmerking gemaakt over feitelijke (kwantitatieve) deelname van allochtonen.

De **sportinstuiven** op woensdagmiddag worden gemiddeld door 60-100 kinderen bezocht. Bij deze instuiven zijn vijf of zes begeleiders aanwezig. Voor de kinderstinstuiven tijdens de kerstvakantie is precies bijgehouden hoeveel bezoekers op de activiteiten af zijn gekomen en of de bezoekers allochtoon of autochtoon zijn. Van de 214 jongens is 95% allochtoon en van de 45 meisjes is dat 60%. Tijdens deze instuiven wordt niet alleen gesport, maar ook aan theater en

ander vermaak gedaan. Dat er veel meer jongens dan meisjes deelnamen, houdt verband met de dominantie van de voetbalsport en met het feit dat allochtone meisjes toch al vaker thuisblijven.

Wellicht enigszins buiten het bestek van dit onderzoek, maar er zeker raakvlakken mee vertonend, is een evaluatie van de **vrouwenhammam**. Hierin wordt geconcludeerd dat de hammam een belangrijke voorziening is: *"Het is één van de zeer weinige voorzieningen die door allochtonen en autochtonen in gelijke mate en gelijktijdig wordt gebruikt"*. In tegenstelling tot de meeste vrijetijdsvoorzieningen wordt de hammam wél bezocht door Turkse en Marokkaanse meisjes. Voor allochtone, vooral Marokkaanse en Turkse vrouwen is het één van de weinige plaatsen van ontmoeting. Autochtone vrouwen kunnen zich er ook ontspannen en tegelijkertijd meer te weten komen over andere culturen. Gebruiken en rituelen vormen onderwerp van gesprek. Allochtone medewerkers en bezoekers helpen regelmatig andere vrouwen bij het gebruik. Contacten worden gemakkelijk en vrijblijvend gelegd. Tussen mei 1993 en maart 1995 zijn 11.600 bezoekers geteld. Iets minder dan de helft van de vrouwen is van Turkse of Marokkaanse afkomst. Veel vrouwen nemen hun kinderen mee naar de hammam. Kinderen tot 6 jaar hebben gratis toegang. De hammam is in feite een groot-stedelijke voorziening omdat zij wordt bezocht door vrouwen uit geheel Amsterdam en omstreken. De stadsdeelraad heeft onlangs besloten het subsidie af te bouwen en de voorziening te privatiseren. Voorlopig is gekozen voor exploitatie door Arabische vrouwen die hiervoor een BV hebben opgericht.

Over de sportactiviteiten tijdens de **zomervakantie** voor kinderen wordt opgemerkt dat 'de deelnemers van verschillende nationaliteiten zijn'. Volgens een sportbuurtwerker is een reden om hier organisatorisch veel aandacht aan te besteden juist gelegen in het feit dat allochtonen in de zomermaanden vaak niet op vakantie gaan. Om verveling onder de jonge 'thuisblijvers' tegen te gaan is een zeer uitgebreid zomerprogramma ontwikkeld. In de Spaarndammerbuurt komen hier 35 kinderen per dag op af. In de Staatsliedenbuurt zijn dat er 70. Het sportbuurtwerk bereikt er nog eens 70 per dag extra.

Ook over het tiener- en jongerenprogramma dat in de zomervakantie wordt uitgevoerd, past de opmerking dat de sportactiviteiten voor het grootste deel worden bezocht door 'allochtone thuisblijvers'. De activiteiten vinden plaats op pleinen, in het park en in de sporthallen. Gemiddeld komen er zo'n 100 tieners en jongeren per dag om in de vroege avonden te voetballen of te rollerskaten.

Een sportbuurtwerker geeft aan dat krachtsport erg populair is onder allochtonen. 80% van de 'kaarthouders' is allochtoon. Daarentegen bestaat de groep cursisten die een begeleiderscursus voor fitness volgen voor 40% uit allochtonen. De sportinstuiven voor kinderen op woensdagmiddag worden zowel door Nederlandse, als Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse kinderen bezocht. Er doen zelfs meer allochtone dan autochtone jongens en meisjes aan mee.

Bij het nauwgezet evalueren van sportactiviteiten wordt er wel degelijk rekening gehouden met de deelname van allochtonen. Inmiddels is de ervaring van sportbuurtwerkers met allochtonen in de sport sterk toegenomen. 'Al doende leert men' geldt zowel voor de allochtone en autochtone sporters, als voor de sportbuurtwerkers. Een mooi voorbeeld daarvan is het wegblijven van de allochtone jeugd bij de sportinstuiven tijdens de krokusvakantie. Achteraf kwam het stadsdeel erachter dat deze plaatsvonden tijdens het zogenaamde suikerfeest waarmee de ramadan traditioneel wordt afgesloten. Het blijkt dus zaak om ook sportactiviteiten zo goed

mogelijk af te stemmen op de mohammedaanse feestdagen. Volgens het stadsdeel is een knelpunt dat de precieze datum van het suikerfeest pas laat bekend wordt gemaakt.

Het stadsdeel is voornemens om de marketing rond het sportaanbod te verbeteren. Er worden PR-plannen geschreven, er komt een sponsorplan en men wil de markt van 'de verlengde schooldag' betreden.

Praktijkindrukken van een sportbuurtwerker

Het sportaanbod van het stadsdeel sluit aan bij het doelgroepenbeleid van het jeugd- en jongerenwerk in het stadsdeel. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in leeftijdscategorieën en niet naar etniciteit, hoewel er wel rekening wordt gehouden met de afkomst van bewoners van het stadsdeel. Bij het opzetten en uitvoeren van activiteiten zijn de leeftijdverdelingen 6-12 jaar, 12-15 jaar, 15-18 jaar en 18 jaar en ouder. Sport wordt bij uitstek beschouwd als doel en middel tegelijk. Als middel is sport belangrijk om juist kinderen en jongeren normen en waarden bij te brengen. Vandaar dat de regels die gelden bij het sporten worden benadrukt. Vooral bij de kinderen is de deelname onder allochtonen aan sportactiviteiten van het stadsdeel hoog. Marokkaanse kinderen scoren het hoogst, gevolgd door Surinaamse en Turkse kinderen. Tot een jaar of twaalf spelen de kinderen allemaal met elkaar. Daarna kiezen ze, vaak langs etnische scheidslijnen, hun eigen groepjes. Hier verwijst de sportbuurtwerker naar koffieshops en zelforganisaties die hun eigen klantenkringen onder de tieners en oudere jeugd hebben.

Het sportbuurtwerk is er niet in eerste instantie op gericht om allochtonen op te leiden tot sportleider. Het 'voor-en-door' principe zoals dat geldt bij de RSLA-cursussen voor doelgroepen wordt niet door het stadsdeel gehuldigd. "Kinderen en jongeren doen toch wel mee aan onze activiteiten", aldus de sportbuurtwerker. RSLA-opleidingen zouden beter passen onder de vleugels van de zelforganisaties in het stadsdeel. Het uitgebreide pakket met sportactiviteiten dat het stadsdeel aanbiedt, legitimeert de sportbuurtwerker door te wijzen op het kleine aantal sportverenigingen in het stadsdeel en hun kaderproblemen. Het stadsdeel biedt deze verenigingen ondersteuning en geeft ze gratis mogelijkheden om hun sport in de belangstelling te plaatsen tijdens instuiven of door van de inloophal gebruik te maken. Overigens doen de verenigingen dit maar mondjesmaat. Volgens de sportbuurtwerker komt dit (alweer) door kadergebrek.

De laatste jaren overziend is het aantal activiteiten dat het stadsdeel aanbiedt toegenomen. Ook de verscheidenheid van activiteiten is groter geworden. De sportbuurtwerker zegt hierover dat hij met zijn medewerkers inspeelt op de behoeften die leven onder 'bewoners van de grote stad'. Voor jeugd en jongeren, waaronder zich veel allochtonen bevinden, zijn dit vaak populaire sporten en 'trends' die uit de Verenigde Staten zijn komen overwaaien. Vechtsporten zijn populair, maar ook straatsporten zoals rollerskating, basketbal en streetball. Voetbal is altijd populair gebleven. Om de jongeren te (blijven) bereiken, onderhoudt het sportbuurtwerk contact met de jongerenwerkers van de buurt- en clubhuizen.

1.4 Welzijnsorganisaties

1.4.1 Migrantenorganisaties

Surinaamse zelforganisaties

De stichting Platform Surinaamse Zelforganisaties Westerpark (PSZW) is een koepelorganisatie die de verschillende Surinaamse zelforganisaties uit het stadsdeel bundelt. Het PSZW kent aan sport een hoge waarde toe. De Marokkaanse en Turkse zelforganisaties zijn veel minder actief op sportgebied. Het platform is opgericht in 1994 en richt zich sinds een jaar actief op sport. Het PSZW beschikt over vijf banenpoolers waarvan er vier voor een specifieke Surinaamse zelforganisatie werkzaam zijn. Deze banenpoolers zijn geen professionele sportbegeleiders, maar regelaars die op diverse fronten kunnen worden ingezet. In de urenverdelingen van de banenpoolers is een deel vrijgemaakt voor organisatie en begeleiding bij sport. Een stichtingsbestuur geeft leiding aan deze professionals. Daarnaast wordt er samengewerkt met de sportbuurtwerkers van het stadsdeel.

De Surinaamse zelforganisaties maken op dinsdagavond gebruik van de inloop-sporthal. Vooral voetbal is populair onder de Surinamers in het stadsdeel. De zelforganisaties komen voor de zaalvoetbalcompetitie van het stadsdeel met verschillende teams uit. Er vindt een gestage uitbreiding van het aantal sportactiviteiten plaats. Surinaamse elftallen hebben meegedaan aan het voetbaltoernooi dat de politie heeft georganiseerd. Op woensdag tussen 17.00 en 19.00 uur zijn er activiteiten van het platform in de Brediushal en op zondag kan men pencak silat leren. Alle activiteiten die PSZW organiseert kunnen door iedereen worden bezocht. Hierdoor treft men meerdere nationaliteiten aan onder de deelnemers. Surinamers en Marokkanen worden het meest bereikt. Werving vindt plaats via mond-tot-mond reclame en de eigen achterban van de zelforganisaties.

Voetbalelftallen van Surinaamse zelforganisaties nemen deel aan zomeravondtoernooien bij SDZ. Er is hieruit een goede samenwerking en verstandhouding ontstaan tussen SDZ en de Surinaamse gemeenschap in Westerpark. Het platform kan gedurende vijf weken op vrijdagmiddag gebruik maken van het SDZ-terrein. Om zover te komen moest er wederzijds begrip komen voor verschillende opvattingen over hoe een toernooi wordt afgewerkt. Meerdere malen werd het verhaal verteld over een voetbaltoernooi dat door Surinaamse zelforganisaties was opgezet en waaraan ook SDZ deelnam. Het PSZW had het sportpark gehuurd van 10.00 tot 17.00 uur. De meeste Surinamers verschenen zo tussen 10.00 en 12.00 uur op het sportpark. Er werd eerst nog wat in de kantine gepraat en gewacht op vrienden en bekenden. Toen de meeste Surinamers zich aan het omkleden waren, was het team van SDZ al met zijn vierde warming-up bezig. De medewerkers van de Surinaamse zelforganisaties benadrukken dat een sporttoernooi voor Surinamers ook een feest is en dat tijden niet zo strak gehandhaafd worden. SDZ is zich hiervan bewust geworden en weet nu dat sommige allochtonen expliciet moet worden geleerd dat zij zich bij verenigingsactiviteiten wel aan de afgesproken tijd moeten houden. Het SDZ-team heeft inmiddels door dat het niet per sé om 10.00 uur in de startblokken hoeft te staan bij dit Surinaamse voetbaltoernooi. De zelforganisaties moesten er overigens op attent worden gemaakt dat ze dan ook de huur voor zeven uur dienden te betalen en niet alleen voor de uren dat men gevoetbald heeft.

Het platform wordt incidenteel door het stadsdeel ondersteund. Af en toe ontvangt het PSZW een financiële bijdrage om uitgaven voor activiteiten te dekken. De voorzitter van het stichtingsbestuur vindt de verhoging van het tarief van veertig

naar zeventig gulden per uur voor het gebruik van de sporthal niet aanvaardbaar. Omdat het platform het (overigens weinige) sportmateriaal zelf bekostigt, moet hierdoor de eigen bijdrage van de deelnemers worden verhoogd. Een ander punt van kritiek is dat het PSZW niet tevreden is over haar accommodatie c.q. kantoor-ruimte. Men wil graag een eigen ruimte in plaats van ondergebracht te zijn bij een wijkorganisatie. Ook is de bestuursvoorzitter niet te spreken over het sportbeleid van het stadsdeel: *"Het sportbeleid is nog steeds afgestemd op de traditionele, autochtone sportbeoefening, met zijn sportclubs en bijbehorende regeltjes. Dat willen de bewoners van het stadsdeel allang niet meer alleen. Wij als allochtone organisatie ondervinden daar ook hinder van."* De voorzitter van het platform pleit voor een ruimere en meer flexibele ingebruikgeving van sportvoorzieningen in het stadsdeel. Dit zou vooral ook in het belang zijn van de allochtonen in het stadsdeel die op een andere wijze en ook op andere of meerdere tijden willen sporten dan bij de meeste verenigingen gebruikelijk is. Regels en voorschriften bij accommodatie-huur belemmeren dit. Nu zouden het nog te vaak de sportverenigingen zijn die 'het alleenrecht' hebben op de meeste aanwezige sportaccommodaties. *"We moeten van een mono-cultureel naar een multi-cultureel beleid, net zoals we van een mono-culturele in een multi-culturele samenleving veranderen"*, aldus de voorzitter. De banenpoolers van het platform stemmen met die voorgestane koerswijziging in. Volgens hen zouden allochtonen zich niet moeten aanpassen aan het starre overheidsbeleid, maar zou het beleid inpassing en acceptatie van allochtonen moeten bevorderen. Deze stelling wordt onderbouwd door te wijzen op een aantal culturele verschillen tussen allochtone groepen en de autochtone meerderheid die ook van invloed zijn op sport. Voorbeelden die de medewerkers geven zijn:

- verschillen in gezinsstructuur en gezinsverhoudingen;
- verschillen in acceptatie van en omgang met regels bij vrijetijdsbesteding;
- verschillen in voorkeur voor tijden en perioden van sportbeoefening;
- verschillen in aanvaarding van typen leiderschap bij sportbeoefening.

Volgens het PSZW gaat het in eerste instantie om heel simpele zaken, zoals het aanstellen van een zwarte sporthalbeheerder of een zwarte sportbuurtwerker als zo langzamerhand de meeste deelnemers aan stadsdeelactiviteiten van allochtone afkomst zijn. De accommodaties die er zijn moeten intensiever gebruikt worden. Een maatregel kan zijn dat de sportvelden in de zomermaanden beter benut worden. *"De koek is helaas al verdeeld"*, is de mening van de bestuursvoorzitter. Zelforganisaties nemen volgens het PSZW in het krachtenspel van beleid in het stadsdeel een marginale plaats in. Het stadsdeel zou bij het formuleren van beleid meer rekening moeten houden met een veranderende bevolkingssamenstelling, met veranderende gewoonten en wensen. Zelforganisaties moeten daar intensiever bij betrokken worden. Dit wordt bemoeilijkt omdat de ambtelijke organisatie van het stadsdeel sectoraal ingedeeld is. Hierdoor wordt van de zelforganisaties en hun banenpoolers verwacht dat zij op alle fronten met verschillende sectoren zaken doen. Er is volgens het PSZW geen integraal beleid in de stadsdeelorganisatie.

Over de resultaten tot nu toe is het platform tevreden tegen de achtergrond van de volgens hen beperkte middelen. De zaalvoetbalavond wordt wekelijks door 60 tot 70 mannen bezocht. Pencak silat trekt een vaste schare van 45 deelnemers. Men heeft een Surinaams elftal bij SDZ kunnen onderbrengen. Op woensdagen geeft men begeleiding bij voetbal aan zo'n 15 jongens. Meisjes en vrouwen heeft men nog niet intensief benaderd. Het platform weet bij voorbaat dat dit niet eenvoudig is. Toch willen de banenpoolers zich daarvoor inzetten.

In de toekomst wil het platform een soort pasjessysteem invoeren waarmee de houder meerdere sporten kan beoefenen. Sport moet een prominentere plaats krijgen binnen de zelforganisaties omdat allochtonen zich juist via sport goed

kunnen bewijzen. Tot nu toe gaat er volgens het platform veel talent verloren vanwege een ad hoc-beleid in plaats van meer structurele maatregelen. De uitvoering kan gerust worden overgelaten aan de zelforganisaties, terwijl het stadsdeel de randvoorwaarden beter moet toespitsen op allochtone buurtbewoners. Daar is eerst wederzijdse acceptatie voor nodig, met begrip voor elkaars eigenaardigheden.

Turkse en Marokkaanse zelforganisaties

De twee Turkse en twee Marokkaanse zelforganisaties hebben nog geen sportkader. Deze organisaties moeten op sportgebied nog aan de basis beginnen en zullen daarbij ondersteund moeten worden door het stadsdeel, net zoals dat in het verleden gebeurde bij de Surinaamse zelforganisaties. Deze zelforganisaties bestaan pas kort. De oudste is drie jaar geleden opgericht. Zowel de Turken als de Marokkanen hebben in Westerpark nu één zelforganisatie voor de eerste en één voor de tweede generatie. Kadervorming kan pas op gang komen als er sportactiviteiten plaatsvinden waaraan voldoende goed gemotiveerde Turken en Marokkanen deelnemen. Allochtone (en ook autochtone) sportgroepen mogen alleen gesubsidieerd van de sporthallen gebruik maken als het kader gediplomeerd is. Dat betekent vooralsnog dat sportbuurtwerkers de activiteiten aanbieden voor deze groepen.

De zelforganisatie **Turks Huis** richt zich op de tweede en derde generatie Turken in Westerpark en heeft dit jaar haar sportactiviteiten gestaakt omdat de financiële middelen ontoereikend waren om de sporthal te huren. Vanaf 1992 konden jonge Turken tegen een kleine eigen bijdrage zelfverdedigingslessen volgen en voetballen. Sport heeft bij Turks Huis derhalve moeten afleggen tegen taalcursussen, kooklessen, hulp bij huiswerk, muziekclinics en buurtfestivals. Eenzelfde verhaal gaat op voor Westtürk, een zelforganisatie voor de eerste generatie Turken. Tot vorig jaar deden deze mannen nog aan zaalvoetbal, en nu niet meer.

1.4.2 Buurt- en clubhuizen

In de Spaarndammerbuurt verlenen de buurthuizen Verzet en Piraat jaarlijks hun medewerking aan de sport- en spelactiviteiten tijdens de zomervakantie. In de Staatsliedenbuurt zijn dat de buurthuizen Trempunt en de Binding. De buurthuizen zijn alle zeer actief op het gebied van sport en ontspanning. De activiteiten hebben meestal een educatief karakter en worden veelal als cursus aangeboden. Het stadsdeel geeft de buurthuizen vaak advies en voorlichting over de organisatie van de activiteiten. Desgewenst bieden de sportbuurtwerkers ondersteuning. De Stichting Welzijn Westerpark is het centrale aanspreekpunt voor alle sociaal-culturele instellingen in het stadsdeel.

Buurthuizen De Piraat en Verzet

De Piraat werkt nauw samen met collega-buurthuis Verzet dat over een eigen sportzaal beschikt. Beide buurthuizen organiseren regelmatig sportactiviteiten die door vrijwilligers worden geleid. Allochtonen vormen een aandachtsgroep bij het samenstellen van de activiteitenkalender. In de regel wordt aan de bezoekers van het buurthuis gevraagd waaraan behoefte is. Gezelligheid tijdens en rond de sportactiviteiten is een belangrijke drijfveer voor de bezoekers van het buurthuis voor deelname. Men beschikt niet over feitelijke gegevens, maar weet uit ervaring dat

allochtonen verhoudingsgewijs goed deelnemen aan de verschillende takken van sport. Fietslessen worden in samenwerking met de speeltuinvereniging speciaal georganiseerd voor allochtone vrouwen. Aan schaken wordt deelgenomen door Spanjaarden, Zuid-Amerikanen en vluchtelingen. De buurthuizen organiseren gezamenlijke uitstapjes naar de hammam. De meeste bewegingsactiviteiten zijn gericht op allochtone vrouwen. Omdat een Turkse migrantenwerkster is aangesteld bij De Piraat worden Turkse vrouwen uit de buurt gemakkelijker benaderd. De activiteiten callanetics en conditietraining, vrouwengymnastiek en caraïbische dans worden door allochtone vrouwen geleid. De overige cursussen die De Piraat organiseert zijn:

- biljarten voor vrouwen;
- yoga en ontspanningsmassage;
- pencak silat voor kinderen.

Een aantal activiteiten wordt jaar in jaar uit aangeboden. Het buurthuis dicht zichzelf geen 'doorverwijsfunctie' toe, bijvoorbeeld naar verenigingen. In de toekomst wil De Piraat zich meer toeleggen op recreatieve activiteiten voor allochtone ouderen.

Buurthuizen De Reiger en Trefpunt

In de Staatsliedenbuurt werken de buurthuizen De Reiger en Trefpunt met elkaar samen. De Reiger wordt vooral bezocht door buurtbewoners met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Het merendeel van de medewerkers van het buurthuis is van Surinaamse of Antilliaanse afkomst. Volgens de coördinator van beide buurthuizen is dit verband niet toevallig. Bezoekers zouden zich beter thuisvoelen wanneer mensen uit eigen kring er ook werkzaam zijn. Trefpunt heeft een goed toegeruste sportzaal waarin veel bewegingsactiviteiten plaatsvinden, vooral verschillende inheemse dansstijlen, yoga en gymnastiek. Ook voor deze buurthuizen geldt dat er een continu activiteitenaanbod is. Eén van de doelen is om allochtonen wegwijs te maken in de buurt en het stadsdeel. Omdat veel allochtonen in de buurt elkaar kennen, wordt de informatie over het aanbod onder doelgroepen via mond-tot-mondreclame snel verspreid. Er zijn zelfs wachtlijsten. Wanneer de bewoners eenmaal het buurthuis hebben betreden, komt al gauw tot uiting waaraan men behoefte heeft. Sommige cursisten geven bijvoorbeeld zelf tijdens Nederlandse taallessen aan dat er behoefte is aan meer lichaamsbeweging.

Buurthuizen De Binding I en II en jongerencentrum Domela

Beide buurthuizen bevinden zich in de Staatsliedenbuurt. De Binding (I en II) organiseert minder recreatieve sportactiviteiten dan de andere buurthuizen in het stadsdeel. De Binding heeft een preventiemedewerker in dienst die sport gebruikt als middel om vandalisme door jongeren tegen te gaan. Hij werkt veelal ambulant en organiseert en begeleidt sport en spel op pleinen in de buurt. Omdat het veelal Marokkaanse jongens zijn die meedoen, denken veel buurtbewoners dat de preventiemedewerker alleen voor de Marokkanen werkt. Inmiddels zijn de groepen wat gemengder geworden omdat de deelnemers hun vrienden hebben meegenomen. Aangezien de sporthallen meestal al bezet zijn, is het bij slecht weer moeilijk om uitwijkmogelijkheden te vinden. Er is een hechte band tussen de preventiemedewerker en de jongeren uit de buurt ontstaan. Zij weten dat onacceptabel gedrag niet wordt getolereerd. De medewerker stemt zijn activiteiten af met het stadsdeel (onder andere gebruik van de sporthal en de sportbus) en andere buurthuizen.

Vanaf het voorjaar 1995 kunnen de jongere bezoekers van de Binding I en II en van jongerencentrum Domela ook terecht in Volta, een centrum voor cultuur en educatie. Dit is de uitvalsbasis voor twee jeugdpreventiemedewerkers van de Stichting Welzijn Westerpark. Beide grijpen sport en spel aan als middel om de jeugd te bereiken en een zinvolle vrijetijdsbesteding te bevorderen. In Volta is een kleine sportzaal gebouwd. In deze sportzaal wordt les gegeven op non-profitbasis door vrijwilligers. Bij het sportaanbod wordt samengewerkt met de sportbuurtwerkers van het stadsdeel. Daarnaast wordt de zaal ook verhuurd aan een thai-boxschool. De kinderen en jongeren in beide buurten doen het liefst aan voetbal (jongens), aerobics (meisjes), fitness en vechtsporten (jongens en meisjes). Dat is terug te zien in het sportrooster van de zaal waarin sportschoolachtige activiteiten domineren: van taekwondo en pencak silat tot aerobics en fitness. De groepen variëren van 6 tot 14 personen. Omdat de zaal er nog maar net is, verwachten beide medewerkers dat het gebruik zal toenemen.

De twee preventiemedewerkers hebben hun werkterreinen verdeeld over de twee grote buurten van het stadsdeel. De ambulante preventiemedewerker in de Spaarndammerbuurt geeft aan dat het vandaliseprobleem er hardnekkig is. De sportactiviteiten in en rond de buurthuizen en in de sporthallen breiden zich gestaag uit. De jongens willen vooral voetballen, maar de mogelijkheden zijn beperkt en het huurtarief van sporthallen is ook nog eens gestegen. De preventiemedewerker werkt direct aan de basis: op straat, waar hij contact legt met groepen tieners en sporttoernooitjes organiseert. Hij verwijst tieners ook wel door naar sport- en zelforganisaties in de buurt. Tot een jaar of 14 sport de jeugd veelal gemengd. Daarna worden de jongerengroepen etnisch homogener. Dat merken de preventiemedewerkers ook aan het gedrag van de blanke ouders uit lage sociale klassen in de buurten. Die sturen hun kinderen naar blanke groepen of organisaties. Toen zich een paar Surinaamse meiden bij een aerobicsgroepje in Volta had gevoegd, stapten de Nederlandse meiden op aandringen van de ouders op.

Over verschillen in 'straatgedrag' tussen tieners van verschillende etnische afkomst merkt een preventiemedewerker op dat Turken meer beschermd worden door hun ouders. Islamitische meisjes zijn het moeilijkst bereikbaar omdat zij vaak thuis verblijven. Wanneer een eigen bijdrage wordt gevraagd, haken Marokkaanse jongeren veelal af. De preventiemedewerkers onderstrepen het belang van het sportaanbod via buurthuizen omdat hiermee een 'moeilijke' groep jongeren wordt bereikt die uit zichzelf niet naar de sporthal komt. Alleen islamitische meisjes die de puberteit bereikt hebben worden nauwelijks benaderd.

1.5 Particuliere sportorganisaties

1.5.1 Sportverenigingen

Korfbal

Korfbalvereniging **Sporting West** doet haar uiterste best om jeugdleden te werven, onder andere via braderies, folders en buurtbeheerdagen. Meerdere keren heeft men wervingsactiviteiten op touw gezet in de inloopsporthal, onder meer tijdens de jeugdinstituif. Als één van de weinige organisaties was de club in staat om allochtone meiden te interesseren en in de eigen gelederen onder te brengen. De club doet mee aan JIB en wel bij de Westerparkschool. De club heeft geen gebrek aan kader. Met de allochtone leden heeft men overigens geen problemen. Er worden dus ook geen specifieke maatregelen getroffen. Surinaamse ouders

verrichten vrijwilligerstaken voor de teams waarin hun kinderen sporten. Gebleken is dat de meeste allochtone meiden tijdens de puberteit afhaken. Het probleem bij korfbal voor islamitische meisjes is het taboe op het sporten met jongens vanaf de puberteit. Ook het afgelopen jaar zijn er weer Surinaamse en Marokkaanse meisjes lid geworden. Nagenoeg alle leden vanaf 15 jaar zijn van autochtone afkomst. De club telt 100 spelende leden. Vroeger waren dat er veel meer. Vooral in de jaren tachtig holde de club achteruit. In die tijd trokken veel families die meerdere korballeden telden naar Purmerend en Almere waar nieuwe clubs werden opgericht. In Amsterdam, eens een korfbalbolwerk, is het korfbal een kleine sport geworden. De concurrentie in de stad tussen takken van sport en met andere vrijetijdsvoorzieningen is ook toegenomen. De club speelt daarop in door tennis op het gravelveld in de zomer mogelijk te maken. Ook daaraan doen bijna uitsluitend autochtonen mee.

Sporting West zal op korte termijn moeten verhuizen naar het Westerpark omdat het oude korfbalterrein wordt bebouwd.

Een andere korfbalvereniging, **Hespa**, speelt op een korfbalterrein dat bijna geheel omsloten is door etagewoningen. Zoals veel andere korfbalclubs komt ook deze voort uit de eveneens typisch Hollandse speeltuinvereniging. Hespa kwijnt langzaam weg en is alleen nog actief op recreatief niveau. De vereniging heeft ondervonden dat korfbal weinig populariteit geniet onder allochtonen. Bij de jeugd zijn er wel allochtone leden, vooral van Marokkaanse afkomst, die voornamelijk worden gerecruteerd uit de omliggende woonblokken en de speeltuinvereniging.

Voetbal⁹

SDZ

SDZ, de enige veldvoetbalvereniging in het stadsdeel, vierde in 1995 haar 75-jarig jubileum. Zij speelt sinds 1970 in het Westerpark aan de westelijke stadsrand, net voorbij de Spaarndammerbuurt. Deze buurt is samen met de Staatsliedenbuurt het belangrijkste recruteringsgebied voor de voetballende leden. Zo'n 80% van de 500 leden van de club woont in één van beide buurten. De jeugdafdeling is niet meer zo groot als zij eens was en telt tegenwoordig ruim 180 junioren. Het aantal seniorenleden bedraagt circa 150. De resterende leden zijn kaderleden en (andere) niet spelende leden. SDZ is een typische 'volksclub'. De secretaris/penningsmeester geeft aan dat de club al jaren wordt geleid door een vijftal Amsterdammers die hun families en schoonfamilies in allerlei dagelijkse clubwerkzaamheden betrekken. Dit clubje zorgt niet alleen voor alle regelklussen, maar zet ook in hoge mate de toon voor de clubsfeer. Dat is er één die het best kan worden getypeerd met 'Amsterdamse humor', 'broodje frikadel' en het 'Nederlandstalige levenslied'. De club is altijd wel in voor een feestje; dit jaar werd het jubileumfeest op grootse wijze gevierd (kosten: f 15.000,-). Jaarlijks worden voor alle afdelingen (zaterdag- en zondag senioren, A- tot en met F-junioren) feestelijke activiteiten georganiseerd. Deze lopen uiteen van bingo-avonden, tot het Sinterklaasfeest, bowlingpartijen en dansavonden. Uiteraard staat voetbal centraal, hoewel de clubsfeer en saamhorigheid veel aandacht krijgen. Zo ging het jubileumjaar gepaard met toernooien, zowel interne (kaderelftallen tegen jeugdteams) als externe (met bevriende verenigingen).

9 Bij deze voetbalvereniging wordt wat uitgebreider stilgestaan omdat het om de grootste sportvereniging van het stadsdeel gaat waar relatief veel allochtonen lid van zijn. De onderzoeker is aanwezig geweest bij een jeugdvoetbaltoernooi en een trainingsavond en heeft met vele vrijwilligers gepraat. Daarnaast heeft een uitgebreid interview plaats gevonden met de 'allesregelaar' van de club: die onder andere secretaris en penningmeester is.

De accommodatie en financiën

Het sportcomplex bestaat uit drie wedstrijdelden en een grastrainingsveld. Deze worden jaarlijks gehuurd van het stadsdeel. De club betaalt jaarlijks zo'n f 18.000,- aan huur. Daar komt nog zo'n f 3.000,- per maand aan gas, water en electriciteit bij¹⁰. De kleedkamers en kantine zijn eigendom van de club. SDZ is zeer zuinig op haar accommodatie. Vroeger waren er wel onderhuurders actief op het complex, namelijk kleine voetbalclubs. Met één van deze clubs had SDZ slechte ervaringen omdat er ruw werd omgegaan met de opstallen en materialen. Financieel is de club gezond. De winst uit de kantine-omzet zorgt voor het leeuwendeel van de inkomsten. Door een teruggelopen ledental en verhoogde exploitatiekosten zijn de financiële reserves geheel opgesoupeerd. De laatste reserves worden besteed aan noodzakelijke investeringen voor het clubhuis. Overigens staat de club het beleid voor om contributies zo laag mogelijk te houden gezien de sociale positie van de meerderheid van de leden. Kortingen worden verleend aan families waarvan meer dan één kind lid is. Het bestuur is zeer soepel met betalingsachterstanden van leden. De penningmeester geeft aan dat de club zo'n f 8.000,- tegoed heeft. Aanmaningen en derde of vierde accept-girokaarten versturen gebeurt wel, maar zet weinig zoden aan de dijk. Toch komen ook de laatbetalers uiteindelijk hun verplichtingen wel na.

Ledenwerving

De beste reclame is 'mond-tot-mond reclame', aldus de penningmeester. SDZ doet aan veel gemeentelijke activiteiten mee waar weinig aanwas uit voort komt. De club levert jaarlijks een trainer die op scholen en later bij de club via JIB de voetbalsport onder de aandacht brengt van kinderen op de basisschool. Meer effect sorteren de schoolsporttoernooien op de SDZ-velden. Veel jongens sporten dan in het shirtje van SDZ en maken hun vriendjes enthousiast om ook lid te worden. Het aantal leden is net als bij de meeste andere Amsterdamse voetbalverenigingen in de jaren tachtig sterk afgenomen. SDZ schrijft dit toe aan de grote concurrentie met andere takken van sport en met de trek van veel Amsterdamse gezinnen naar andere plaatsen, zoals Purmerend, Almere en Haarlemmermeer. Deze uittocht is maar voor een deel goedgemaakt door nieuwe Amsterdammers van (voornamelijk) allochtone afkomst. Bovendien verlaten tegenwoordig veel jeugdleden de club wanneer zij 17 of 18 jaar zijn. Zij krijgen een vriendinnetje, gaan vaker 'stappen' of vinden voetballen te ruw worden.

Visie op allochtonen binnen de club

Zowel bij de senioren als junioren zou één derde deel van de spelers van allochtone afkomst zijn. Dit zijn vooral Surinamers (veel bij de oudere jeugd) en Marokkanen (veel bij de D-, E- en F-junioren). Turken zijn minder vaak lid. Volgens twee jeugdleiders zijn er nauwelijks problemen met allochtonen binnen de club. "Iedereen wordt hier gelijk behandeld", aldus beide leiders. Wanneer iets gebeurt wat niet door de beugel kan, volgen repressailles ongeacht wie het gedaan heeft. De club neemt maatregelen om de goede sfeer en naam van de club te behouden. Een paar jongens die tijdens het toernooi op het dievenpad gingen, werden na aanhouding door de politie onmiddellijk van de club gestuurd. Een jongen die een allochtoon discriminerend uitschold is geschorst. Daarmee wordt volgens de leiders een streep getrokken tussen wat kan en wat niet kan. Bij de selectie van elftallen geldt in eerste instantie de kwaliteit van de spelers. Bij lagere

¹⁰ Het stadsdeel subsidieert een deel van het gas-, water- en lichtgebruik van SDZ jaarlijks voor een bedrag van f 4.000,-. Verder geeft het stadsdeel aan dat een aantal rekeningen van SDZ 'door de vingers van het stadsdeel is geglipt', i.c. nooit door SDZ is betaald.

elftallen worden de bevolkingsgroepen met opzet door elkaar gehusseld: zowel om blanke als zwarte teams te voorkomen. De club geeft aan slechte ervaringen te kennen wanneer dergelijke elftallen tegen elkaar uitkomen: *"Dan is het snel wij tegen hen en omgekeerd. Wij zorgen met zoveel mogelijk gemengde teams voor respect voor elkaar en leren van elkaar. Want we moeten allemaal nog wat wennen. De afstand tussen allochtonen en autochtonen kan alleen maar kleiner worden door met elkaar te sporten. Daarom zijn wij in principe ook tegen allochtone clubs en elftallen, want daarmee kweek je afstand"*. Desondanks heeft de club een Surinaams elftal in de gelederen opgenomen. Uitgangspunt is echter dat spelers uit deze elftallen na verloop van tijd, net zoals voor andere elftallen geldt, ook bereid zijn om in andere elftallen te spelen.

Knelpunten bij integratie

Over het algemeen gaat het goed met de integratie van allochtonen binnen SDZ. Het is vooral bij de lagere juniorenelftallen lastig om ouders van allochtone jeugdleden bij de club te betrekken. Het zijn steeds de Nederlandse ouders die de jongens halen en brengen. Alleen de allochtone ouders van jongens die in selectie-elftallen spelen melden zich aan voor vrijwilligerstaken. SDZ geeft aan dat het moeilijk is om contact te krijgen met Turkse en Marokkaanse ouders. Een voorlichtingsbrochure van de KNVB in de eigen taal helpt niets. Deze ouders lijkt het gewoon weinig te interesseren omdat een voetbalvereniging voor hen zo ver van het dagelijks leven af staat: *"Zie jij een Marokkaanse moeder al een frikadel bakken in onze kantine?"* Een gevolg van dit gebrek aan vrijwilligers bij de lagere elftallen is dat veel autochtone ouders het op een gegeven moment zat zijn en er dan ook mee stoppen. Hierdoor wordt wel eens een elftal uit de competitie gehaald. Dat is ook wel eens gebeurt met een jong, voornamelijk Turks en Marokkaans elftal. Deze jongens hadden bijna een seizoen lang zeer succesvol gespeeld toen zij opeens niet meer kwamen opdagen. De jongens waren het hele jaar begeleid en hadden hun contributie nog niet betaald. Een jaar later speelden ze mee op de velden van SDZ tijdens een buurttoernooi: *"Ze hadden gewoon geen zin meer"*. Een jeugdleader geeft aan dat het bij allochtone jongens wel eens schort aan discipline, vooral bij het nakomen van afspraken. Soms verschijnen ze niet bij een wedstrijd of toernooi, zonder afgebeeld te hebben. Een enkele keer bellen ze vlak voor de speeltijd af. Dat is vervelend voor het elftal. Een club draait nu eenmaal op afspraken en speelschema's.

Het technische en bestuurlijk kader is geheel 'wit'. Er wordt wel eens gevraagd of allochtone ouders of leden een taak op zich willen nemen, maar niemand wil. De eerdergenoemde families maken dan ook de dienst uit. Zij bezetten in enkele gevallen ook dubbelfuncties in bestuurscommissies.

Samenwerking met andere organisaties

SDZ stelt zich naar eigen zeggen 'open' op voor alle mogelijke sportinitiatieven die in het stadsdeel worden genomen. JIB en schoolsportdagen zijn al genoemd. Daarnaast stelt de club haar velden beschikbaar voor allerlei lokale sporttoernooien, zoals een voetbaldag met elftallen van de politie, allochtone elftallen en een team van SDZ. De buurtorganisatie Prefoeroe organiseert jaarlijks een voetbaltoernooi op de SDZ-velden waarbij het er volgens SDZ 'heel anders aan toe gaat'. Men verschijnt 'in de loop van de ochtend'. Als er voldoende mensen zijn worden de teams samengesteld en begint te spelen. Het is allemaal niet zo precies geregeld als bij een 'standaard-voetbaltoernooi'. Het gaat meer om de gezelligheid, de show en de lol en minder om de prestatie. De club stelt zich zeer flexibel op bij verzoeken om iets te organiseren of regelen. Zo kon een jongen van de aangrenzende jeugdstrafinrichting JOC meespelen in een competitie-elftal.

Een medewerker van het stadsdeel merkt overigens op dat SDZ pas twee jaar de organisatie gedeeltelijk aanpast aan haar multi-culturele ledenbestand. Volgens deze ex-sportbuurtwerker is het besef hier doorgedrongen dat het 'veranderen of sterven' is. Ouders van allochtone jeugdleden worden intensiever benaderd om vrijwilligerstaken op zich te nemen. Niettemin zijn het nog steeds de autochtone ouders die het meeste vrijwilligerswerk verrichten. Het zouden niet alleen culturele barrières zijn die allochtone ouders ervan weerhouden iets voor de club te doen, maar ook praktische. Vrijwilligerswerk kost de vrijwilliger tijd en geld. Allochtone kinderen komen vaker dan autochtone kinderen uit grote gezinnen met een laag besteedbaar inkomen. Allochtone ouders kunnen er moeilijker even tussen uit. Net als het stadsdeel voert de Amsterdamse Voetbal Bond (AVB) een actief beleid om verenigingen behulpzaam te zijn bij het opvangen en integreren van allochtone voetballers. SDZ en het stadsdeel hebben onder andere in het kader hiervan het sportpark opengesteld voor gebruik door zelforganisaties en voor incidentele sportdagen.

Overige verenigingen

Basketbalvereniging BVA doet mee aan JIB en spant zich sterk in om leden te werven. Daarbij richt men zich niet specifiek op allochtonen. Basketbal is voor de meeste allochtone jongeren geen onbekende sport. De club traint in de Hogendorphal en telt ongeveer 100 leden. De helft is vrouw. De relatief grote juniorenafdeling bestaat voor 70% uit allochtonen. Bij de mannelijke senioren is dit 30% en bij vrouwen 20%. Basketbal is vooral onder Surinamers populair. Een deel van het sporttechnisch kader is van allochtone afkomst. Ter introductie zijn de eerste lessen gratis. De club werkt samen met het sportbuurtwerk. Onlangs is een start gemaakt met *Sport=gaaf!*. Tot nu toe is de vereniging hier enthousiast over. De secretaris van de club benadrukt dat iedereen er gelijk wordt behandeld: "Er zijn regels en daar heeft iedereen zich aan te houden."

Voor handbal kan men terecht bij **DWS** dat in de Brediusshal traint. De club is klein (20 dames en 10 heren) en maakt een 'gesloten' indruk. Drie dames hebben een Surinaamse achtergrond. De club plaatst zo nu en dan een advertentie in een wijkkrant maar ziet geen noodzaak tot expansie. Het is een gezelligheidsclubje.

Turnvereniging Wilskracht sport in de sportzaal van het meubelcollege in de Staatsliedenbuurt. Er zijn 140 meisjes en 70 jongens lid, waaronder 20 allochtonen. De secretaris gaf aan dat veel allochtone ouders lidmaatschap te duur vinden. Het komt vaak voor dat allochtone kinderen een aantal proeftrainingen meedoen, maar afhaken wanneer zij contributie moeten betalen. De club heeft zelfs een lagere contributie voorgesteld aan die ouders, maar ook dat zet geen zoden aan de dijk. Omdat de accommodatie klein is, geldt voor meisjes een wachtlijst. De club is aangesloten bij de bond, doet mee aan wedstrijden en werft door middel van folders onder jongens.

De **zwemvereniging DOK** is een stedelijke Amsterdamse club die voor de zwemvierdaagse gebruik maakt van het Brediusbad. De club heeft 550 leden (inclusief 30% junioren) waarvan 60% vrouw is. De secretaris heeft geen zicht op het aandeel van allochtonen in de club: "*Maar ze zijn er wel*". De organisatie van zwemcursussen voor allochtone vrouwen werd afgeblazen toen bleek dat het nogal wat aanpassingen vergde. Men werkt onder andere met een Turkse en een Marokkaanse zweminstructeur.

De **badmintonvereniging** die in het stadsdeel gevestigd is, wil geen jeugdafdeling opzetten. Alleen volwassenen kunnen er terecht. Hetzelfde geldt voor **volleybalvereniging Xenon**. De vereniging telt één allochtoon en is een 'ons-kent-ons' gezelschap. De 125 leden trainen in de Hogendorphal. De club heeft geen behoefte om te groeien, want dan zou men niet langer in de hal terecht kunnen. "Deze sport is niet geliefd onder allochtonen, en dat vinden wij helemaal niet erg", aldus de ledensecretaris.

Onder andere deze laatste twee verenigingen kennende heeft het stadsdeel samen met bewoners van de Staatsliedenbuurt een eigen volleybal- en badmintonclub opgezet. De teams komen in een gemeentelijke 'vrijdagavond-competitie' uit tegen ander stadsdelen.

1.5.2 Sportscholen en fitnesscentra

Soms is het charisma van een vechtsportinstructeur bepalend voor het succes van een sportschool. Dit geldt zeker voor dojo **Chakuriki** waar 'shihan' Thom Harinck de dienst uitmaakt. Thom Harinck is één van de pioniers van het kick- en thai-boxen in Nederland. Zijn sportschool heeft al vele internationale kampioenen voortgebracht en is daardoor niet alleen binnen de Staatsliedenbuurt, maar nog veel meer daarbuiten een begrip. Zijn harde doch rechtvaardige aanpak spreekt vooral de jeugd uit de buurt aan. Op de school heerst een kadaverdiscipline die nog het meest doet denken aan een militaire hiërarchie, met het verschil dat niemand verplicht is zich te komen melden voor de tuchtiging in Chakuriki.

In Chakuriki kan men naast kick- en thaiboxing ook terecht voor fitnessstraining en aerobics. De huur van het oude schoolgebouw wordt, overigens op aflopende basis, gesubsidieerd door het stadsdeel. De muur op de binnenplaats wordt gesierd door het embleem van de sportschool: een bullterriër met een vredeestak tussen de scherpe tanden. 'Een sterk maar lief en trouw beest', aldus Harinck, 'net zoals ik mijn leerlingen wil hebben'.

Harinck is de enige in het stadsdeel die een exact overzicht aan kan leveren van het aantal sportbeoefenaren binnen zijn organisatie, zelfs met onderscheid naar sexe en etniciteit. Zijn school heeft 200 leden, waarvan er 136 in Westerpark wonen. Van de 138 allochtone leden, wonen er 90 in Westerpark. Dit hoge aandeel is niet toe te schrijven aan gerichte werving of sportstimulering voor allochtonen. Harinck heeft een fanatieke schare 'volgelingen' die zijn school aanprijst bij vrienden en vriendinnen. Bovendien heeft zijn school een (internationale) reputatie in de vechtsportwereld. De kampioenen die hij 'maakt' zijn zowel van autochtone als allochtone afkomst. Dat er meer allochtonen dan autochtonen zijn die zich thuis voelen bij Chakuriki ligt volgens Harinck aan zijn *"autocratische aanpak, die bij iedereen respect afdwingt". "Iedereen weet waar hij aan toe is bij ons. Mijn harde aanpak slaat waarschijnlijk ook aan omdat hiërarchie en een duidelijke autoriteit aan de leiding normaal is voor de meeste Turkse en Marokkaanse jongens en meisjes. Zo gaat dat thuis ook bij hen."* In de toekomst wil Chakuriki zich meer dan nu toeleggen op kickboxen voor kinderen.

Bij sportschool en fitnesscentrum **Shape** sporten 500 leden die uit heel Amsterdam komen. Er komen ongeveer even veel mannen als vrouwen, die zich bezig houden met allerlei vormen van aerobics en steps, fitness en karate. De sportschool heeft een modern imago: lichaamsverzorging en uiterlijke verschijning staan centraal. Ongeveer eenderde van de klanten is van allochtone afkomst. Hiervoor zijn geen specifieke wervingsactiviteiten onder de doelgroepen gehouden. Men werkt alleen met professionals en onderhoudt geen samenwerkingsverbanden. Drie van de tien instructeurs zijn allochtoon.

Sportschool **Shinobi-Iri** ligt midden in de Spaarndammerbuurt en telt 320 voornamelijk seniorenleden. De oosterse vechtsporten domineren, maar er wordt ook aan aerobics en callanetics gedaan. De exploitanten houden de boot nogal af en melden dat zo'n 15% van de leden van allochtone afkomst is. Er werken alleen autochtone trainers en begeleiders en dat wil men ook wel zo houden. De sportschool is volkomen autonoom en verricht geen inspanningen om allochtone leden te werven: "Iedereen is welkom en we zijn gemakkelijk te vinden."

Voor karate en kickboksen kan de jeugd terecht bij sportschool **Ko-Neko**, eveneens gevestigd in de Spaarndammerbuurt. De club telt vijftig junioren, de helft jongen, de helft meisje. Zowel van de jongens als de meisjes is ongeveer de helft allochtoon, voornamelijk Surinaams. Ledenwerving gaat via folders en het buurtbewonerscircuit. Net als de andere sportverenigingen en -scholen in het stadsdeel ontvangt men geen subsidie. De docent is van autochtone afkomst. Hij werkt niet samen met andere organisaties in de buurt.

Judo-, jiu jitsu- en karatelessen worden aangeboden door een particuliere instructeur die een gymzaal huurt van de Westerparkschool. Momenteel heeft deze docent elf leden waaronder drie allochtonen. Dit is particulier initiatief in de letterlijke zin van het woord.

In **sportschool American Fitness**, kan men behalve voor bodybuilding en fitness ook terecht voor de Indonesische vechtsstijl **pencak silat**. De groep bestaat uit 15 voornamelijk Indische deelnemers. De docent die zelf ook van Indische afkomst is, biedt ook cursussen aan.

De **Hatha Yogaschool** behoort formeel niet tot de georganiseerde sport, maar vertoont er wel raakvlakken mee. Na tien jaar diende zich recent de eerste allochtoon aan in zijn oosterse toko. Deze verdween vervolgens weer snel. Yoga is een onbekend fenomeen voor de meeste allochtonen in Nederland, aldus de leraar. De school is een echte eenmanszaak. De exploitant ziet geen heil in promotieactiviteiten voor allochtonen.

1.6 Analyse

Sportorganisaties en deelname van allochtonen

De eerste vraag bij deze case luidde: *binnen welke typen organisatie doen allochtonen en autochtonen in Westerpark aan sport, en hoe zijn eventuele verschillen in organisatie en deelnemersgroepen te verklaren?*

Een belangrijke kanttekening bij dit onderzoek is dat er geen duidelijkheid bestaat over de feitelijke sportdeelname van bewoners van Westerpark. Er is geen deelname-onderzoek verricht. Sportverenigingen en sportscholen geven soms een indicatie van het aandeel allochtone leden. Zij weten vaak evenmin of slechts bij benadering of hun leden uit het stadsdeel afkomstig zijn. Voor Amsterdam geldt bovendien dat de centrale stad uiteindelijk de toewijzing van sporthallen en sportvelden aan sportverenigingen bepaalt. De vanzelfsprekendheid waarmee men tot in de jaren zeventig sprak over 'de buurtclub' is er niet meer. Tegenwoordig is 'kwaliteit' van het aanbod (instructie, vrijblijvendheid, materiaal, accommodatie), net zo goed als de kosten en de begeleiding, van invloed op de keuze voor een bepaald sportprodukt. Toch is het motief 'nabijheid' nog steeds een belangrijke factor op basis waarvan mensen een afweging maken om ergens te gaan sporten. En ook de aanwezigheid van vrienden, vriendinnen of andere 'verwanten' speelt

hierbij een rol. Dit laatste motief is belangrijk gebleken bij deze veldstudie. Sporten in vertrouwde kring is juist voor veel allochtonen van grote waarde. Bij de keuze van een sportorganisatie laten allochtonen zich doorgaans leiden door het informele karakter, het soepel hanteren van regels, het respect voor elkaar en de vrijblijvendheid van de activiteiten. De mate waarin dit geldt verschilt per etnische groep en verblijfsduur in Nederland. Oudere allochtonen hechten over het algemeen sterker aan een veilige en vertrouwde omgeving dan jongere. Kinderen van migranten nemen op jonge leeftijd bijna evenveel deel aan sportactiviteiten buiten verenigingsverband. Sommigen vallen daarna weer terug op de eigen etnische groep. Dit is goed te zien in de case Westerpark.

Over allochtonen is al langere tijd bekend dat vooral de eerste generatie, maar voor sommige nationaliteiten ook hierop volgende generaties, een voorkeur hebben voor 'sport in eigen kring'. **Buurthuizen en zelforganisaties** van allochtonen spelen duidelijk op deze behoeften in. Uit het aanbod van buurthuizen blijkt dat het recreatieve programma is samengesteld op basis van voorkeuren van hoofdzakelijk volwassen allochtonen. Allochtone vrouwen bezoeken buurthuizen vaak om een cursus te volgen. Via taal- of naailessen komen zij in aanraking met bewegingsactiviteiten. Vervolgens brengen zij hun enthousiasme over op andere allochtone vrouwen die niet zelden uit de eigen etnische kennissenkring worden gerecruteerd. Bij zelforganisaties is de achterban etnisch homogener, hoewel deelname vrij staat voor iedereen. Net als bij buurthuizen is het werven van deelnemers aan sportactiviteiten grotendeels afhankelijk van het bewonerscircuit in de buurten. Daarbinnen geldt weer dat leden van etnische groepen elkaar meestal al kennen van de culturele en educatieve activiteiten die binnen de zelforganisaties worden gehouden. Het is een 'ons-kent-ons'-circuit.

In tegenstelling tot de meeste verenigingen die er gevestigd zijn, doen de **particuliere sportscholen** het goed in Westerpark. Deze commerciële instituten blijken goed in staat om in te spelen op het veranderende vrijetijdsgedrag van de stadsbevolking. Binnen deze sportbedrijven die zowel kleinschalig als grootschalig opereren, worden voornamelijk vechtsporten, fitness en aerobics beoefend. Uit de gevoerde gesprekken is af te leiden dat allochtonen een belangrijke doelgroep van sportscholen zijn, overigens zonder tot 'object van beleid' te zijn verklaard. 'De activiteiten en de wijze van organisatie spreken veel allochtonen gewoon aan', aldus de sportschoolhouders. Hoe goed zij soms hun best ook doen, zijn **sportverenigingen** in Westerpark veel minder goed in staat om allochtonen voor zich te winnen. Hoewel de ene tak van sport een grotere populariteit geniet onder groepen allochtonen dan de andere, speelt de verenigingsorganisatie een belangrijke rol als verklarende factor voor de lage participatie van allochtonen. Vergeleken met het informele karakter van buurthuizen en zelforganisaties en de bedrijfsmatige flexibiliteit van sportscholen en fitnesscentra, worden de meeste sportverenigingen, alle goedbedoelde campagnes en projecten ten spijt, nog steeds gekenmerkt door een erfenis van tradities, regels en plichten. Zeker in de volksbuurten van Westerpark is de sfeer van de meeste clubs verbonden met hun historische achterban. Een groot deel van de arbeidersgezinnen is in de jaren zeventig en tachtig verhuisd naar plaatsen buiten de stad, terwijl de verenigingen die zowel het aantal leden als kaderleden zagen slinken, hun koers niet veranderden. Sinds enkele jaren boeken de takken van sport waarmee allochtonen al langere tijd bekend zijn wat vooruitgang. In Westerpark doet voetbalvereniging SDZ het wat beter bij de allochtone jeugd. Ook basketbal en vechtsportclubs worden tegenwoordig wat meer bezocht door allochtone jongeren.

Het stadsdeel probeert de verenigingen ondersteuning te geven bij ledenwerfacties onder de jeugd, maar legt het primaat in het beleid toch bij een uitgebreid eigen sportaanbod. Deze keuze houdt ook verband met de specifieke buurtproblematiek in de Staatslieden- en Spaarndammerbuurt. Een zinvolle vrijetijdsbesteding onder de (voornamelijk allochtone) jeugd als alternatief voor 'op straat rondhangen', het verbeteren van de leefomgeving en het bereiken van achterstandsdoelgroepen waar het particulier initiatief minder goed toe in staat zou zijn, vormen de speerpunten van dit beleid. Recreatieve sportbeoefening in de openbare ruimte en het vergroten van de veiligheid van kinderen op straten zijn hier uitwerkingen van. Het sportbuurtwerk is al met al de grootste en meest uitgebreide sportaanbieder in het stadsdeel geworden. In beide sporthallen, in het Westerpark en op pleinen en straten wordt een grote verscheidenheid aan activiteiten ontplooid. Daarnaast wordt eigen initiatief van deelnemers en buurtorganisaties aangemoedigd en ondersteund. Vooral onder allochtone kinderen en jeugdigen heeft het stadsdeel een groot bereik.

Jeugdpreventiemedewerkers werken veelal ambulant en blijken in staat om 'moeilijke' jongeren te bewegen aan sport te doen. Het stadsdeel ondersteunt hen daarbij via het sportbuurtwerk. Ook deze, merendeels Marokkaanse en Surinaamse jongeren gaan vaak niet uit zichzelf naar de sporthal. De jongerenwerkers zorgen voor een passend en laagdrempelig sportaanbod. Bij het structureren van deze activiteiten of het na verloop van tijd ergens anders onderbrengen, vallen er altijd jongens af. Toch is het resultaat na de zware inspanningen bevredigend omdat deze jongens een grote kans lopen af te glijden naar een marginaal bestaan. Een jeugdpreventiemedewerker gaf bijvoorbeeld aan dat er 6 van de 15 door hem begeleide Marokkaanse jongeren overbleven bij fitnesstrainingen. Behalve dit resultaat heeft hij hier in ieder geval een goede ingang bij de Marokkaanse gemeenschap in de buurt aan overgehouden. Bovendien ondersteunt hij de jongens bij hun maatschappelijke carrière.

Aandacht voor groepen allochtonen bij de aanbieders van sportactiviteiten

Wordt er bij het sportaanbod in Westerpark rekening gehouden met sportvoorkeuren van allochtonen, en worden de verschillende groepen allochtonen in gelijke mate bereikt? De veldstudie laat goed zien dat er een uitgebreid sportaanbod is van uiteenlopende organisaties. Tot in de jaren zeventig was uitsluitend het particulier initiatief van sportverenigingen bezig met het organiseren van trainingen en wedstrijden. Net als in de rest van Nederland heeft zich ook in Westerpark een 'diversificatie' van sportvormen en sportorganisaties voorgedaan. Er zijn nieuwe sportaanbieders bijgekomen, zoals sportscholen en fitnesscentra, buurt- en clubhuizen, zelforganisaties, jongerencentra en niet in de laatste plaats het stadsdeel zelf. Een onbekend aantal verenigingen is opgeheven of verhuisd, omdat hun achterban steeds kleiner werd. Hier liggen demografische ontwikkelingen aan ten grondslag. Aan de andere kant vormden de nieuwe bewoners in de vooroorlogse stadswijken van Westerpark nieuwe organisaties en nieuwe 'doelgroepen'.

Allochtone zelforganisaties bieden die sporten aan die in de landen van herkomst enige populariteit hebben, zoals voetbal, dansvormen, vecht- en krachtsporten en basketbal. Dat is ook de reden dat buurt- en clubhuizen en sportscholen goed bezocht worden door allochtonen. In sportscholen en fitnesscentra die in ruime mate te vinden zijn in het stadsdeel, worden vecht- en krachtsporten aangeboden waaraan Antillianen, Surinamers, Marokkanen en Turken ook in Nederland een zekere masculiene status ontleen. Net als veel sportscholen en fitnesscentra, richten buurthuizen zich op lichaamsculturele activiteiten die refereren aan dans, kracht, lenigheid en uiterlijke verschijning. Net als autochtonen, spreken dergelijke

sporten ook allochtonen aan: het zijn onderdelen van een 'jeugdige, snelle leefstijl'. Surinaamse jongens en (jonge) mannen hebben hun weg in de sportwereld inmiddels gevonden. Zij sporten binnen alle hier genoemde organisatievormen, waarbij zij een voorkeur aan de dag leggen voor voetbal (SDZ en clubjes gelieerd aan de zelforganisaties) en kracht- en vechtsporten. Bij Marokkaanse jongens staat voetballen ook het hoogst op de lijst. Tot een jaar of vijftien zijn zij nog te vinden binnen SDZ, daarna bedanken zij meestal. Marokkaanse en Turkse jongens worden het best bereikt door de buurthuizen en jongerencentra. Turkse jongens sporten ook binnen het verband van zelforganisaties. Deze zijn, net als de Marokkaanse zelforganisaties, minder gericht op sport dan de Surinaamse groeperingen.

Sinds enkele jaren zijn enkele sportverenigingen in Westerpark ervan doordrongen dat hun voortbestaan grotendeels afhangt van de mate waarin zij erin slagen allochtone leden te trekken. Het blijkt dat zij hier slechts beperkte invloed op kunnen uitoefenen. Een voorheen oerhollandse club als SDZ laat zien dat het tijd kost om een toenaderingsproces op gang te brengen tussen de vereniging en een nieuwe achterban van voornamelijk allochtone jeugdleden. Hier speelt mee dat de voetbalsport -ook op Tahiti trapt men een balletje- zelf niet in de schijnwerpers hoeft te worden geplaatst. Anders vergaat het de korfbalclubs Hespera en Sporting West waarvan de laatste veel werk maakt om de sport uit te dragen onder de nieuwe buurtbewoners. Marokkanen en Turken hebben echter in het geheel geen korfbaltraditie. Hun kinderen die in Westerpark zijn opgegroeid kunnen via diverse projecten kennis maken met de sport, wat na veel inspanningen enkele nieuwe jeugdleden oplevert. Het moet daarna een teleurstelling zijn voor de kaderleden van de korfbalclubs om te constateren dat islamitische meisjes rond hun dertiende jaar moeten bedanken omdat het hun verboden wordt nog langer 'met jongens samen te spelen'. Dat is een probleem dat zich niet alleen voordoet bij korfbal. Ook al is niet precies aan te geven hoe de sportdeelname is van verschillende groepen buurtbewoners, wel staat vast dat allochtone, vooral islamitische meisjes en vrouwen het minst aan sport doen, terwijl het aanbod niet gering is. Ook het welzijnswerk kampt met het probleem dat islamitische meisjes moeilijk te benaderen zijn. Het stadsdeel heeft aangegeven dat het eigen aanbod voor allochtone meiden groot is, maar dat er geen vervolg komt wanneer het stadsdeel zich uiteindelijk terugtrekt.

Segregatie in de sport?

Als er binnen de sport een verdeling van deelnemers optreedt langs etnische scheidslijnen, dan zouden we kunnen spreken van segregatie in de sport. *De vraag is dan eerst of allochtonen in sterke mate voor andere sporten of (bijvoorbeeld eigen) organisatieverbanden kiezen dan autochtonen.*

Ondanks een verbetering in de samenwerking tussen de buurthuizen, de zelforganisaties en het stadsdeel is het toch opvallend dat de meeste vrijwilligers en medewerkers van deze organisaties soms niet weten wat anderen doen. Temeer omdat zij allen op een toch specifiek grensgebied van sport, jongerenwerk en allochtonenbeleid werkzaam zijn. Vooralsnog is er eerder sprake van min of meer gescheiden, elkaar aanvullende sportcircuits met verschillende achterbannen: de 'buurthuis klanten', de verenigingsleden, de 'stadsdeelsporters' en de achterban van de zelforganisaties.

Allochtone gezinshoofden en islamitische vrouwen en meisjes nemen veruit het minst deel aan sportactiviteiten. Een medewerker van het stadsdeel wijst erop dat autochtone meisjes het soms voor gezien houden bij laagdrempelige sportactiviteiten die in het stadsdeel worden georganiseerd: *"Is het zo goedkoop? O, dan*

is het vast voor allochtonen! En dan gaan deze Nederlandse meiden liever tennissen buiten de buurt." Het Marcanticollege, een zogeheten 'zwarte school', is logischerwijs wel goed in staat om veel allochtone meisjes te bereiken en in een passend aanbod te voorzien. De meiden doen 'verplicht' mee aan zelfverdedigingslessen op school. Een aantal van hen gaat vervolgens ook verder bij de stichting Kenau, een sportschool voor vrouwen buiten het stadsdeel. Ook het vrouwenbadhuis Hammam blijkt er goed in te slagen allochtone vrouwen binnen de poorten te halen. Dit is één van de weinige recreatieve voorzieningen in Amsterdam waar vrouwen van allerlei nationaliteiten en hun kinderen elkaar ontmoeten, en op ongedwongen wijze met elkaar omgaan. Deze voorbeelden laten zien dat alleen al bij de 'moeilijkste doelgroep' het beeld van sportdeelname genuanceerd is.

De schattingen van de samenstelling van het ledenbestand van nagenoeg alle verenigingen en sportscholen in Westerpark wijzen uit dat zowel allochtonen als autochtonen in clubverband aan sport doen. Sommige verenigingen zeggen soms met nadruk 'er niets aan te doen om allochtonen te werven': *"Wie wil komt toch wel"*. De particuliere sportmarkt is er, zeker in de visie van deze bestuurders, altijd één geweest van het autonome marktmechanisme. Niettemin doet een vijftal clubs in Westerpark mee aan schoolsportprojecten omdat zij de (autochtone en allochtone) jeugd uit de buurt aan zich wil binden. Van twee verenigingen hebben de onderzoekers de indruk gekregen met opzet de poorten dicht te laten, 'om het gezellig te houden'. Van segregatie bij sportscholen en sportverenigingen is geen sprake, hoogstens van het bewust besloten houden van de eigen ledenkring bij enkele clubjes. Dit geldt omgekeerd ook voor allochtone zelforganisaties, die weliswaar net als deze besloten clubjes ontstaan voor iedereen die mee wil doen, maar hoofdzakelijk deelnemers recruterend via de vertrouwde kanalen. Buurthuizen zijn van oudsher bedoeld voor bewoners in een achterstandspositie, en in de onderzochte buurten zijn dat voornamelijk allochtonen.

Zowel de buurthuizen als het stadsdeel zorgen voor aanvullende, laagdrempelige sportactiviteiten die voor iedereen toegankelijk zijn. Hier is vaak een bredere, maatschappelijke doelstelling aan gekoppeld, zoals het veraangenamen van de woonomgeving en het voorkomen van vandalisme en overlast in de buurt. De samenstelling van de deelnemersgroepen verschilt uiteraard per activiteit, maar is grotendeels terug te voeren op het stadsdeelbeleid en de demografische gegevens van de buurten. Alle sportieve en recreatieve trekken deelnemers van verschillende nationaliteiten. Aan activiteiten voor kinderen doen vooral allochtone jongens en meisjes mee. De buurthuisactiviteiten worden meer door allochtone dan autochtone vrouwen bezocht, en zijn ook op de eerste groepen afgestemd. Het stadsdeel richt zich meer op kinderen en jeugd. Bij sportinstuiven, sportactiviteiten in de openbare ruimte en stadsdeelcompetities en -toernooien zijn de jeugdgroepen gemengd. De sportactiviteiten voor volwassenen van het stadsdeel worden, krachtssport uitgezonderd, meer door autochtone buurtbewoners bezocht.

De term segregatie suggereert een doelbewuste scheiding van deelnemersgroepen. Voor zover er etnisch gescheiden sportgroepen zijn, gaat het niet alleen om een klein deel van de lokale sport, maar betreft het willekeur van zowel organisatoren als deelnemers: men sport liever hier dan daar, zonder zich bewust te willen afzonderen.

Rol van stadsdeel Westerpark

Welke rol speelt het stadsdeel bij sportbeoefening door allochtonen en waarom kiest het daarvoor? Het stadsdeel voert geen specifiek sportbeleid voor allochtonen, omdat de bevolking inmiddels voor meer dan een derde deel uit allochtonen bestaat. Wel wordt er rekening gehouden met de sportieve voorkeuren van allochtonen en met verschillen in culturele achtergronden. Het sportbeleid van het stadsdeel is algemeen voorwaardenscheppend. Daarnaast tracht het stadsdeel door middel van sportbuurtwerk de deelname van achterstandsgroepen, zowel autochtone als allochtone, te vergroten.

Uit de case Westerpark springt de centrale rol in het oog die het stadsdeel speelt bij het sportaanbod en de ondersteuning van verenigingen en welzijnsorganisaties. Deze rol kan gezien worden als een aanvulling op de lokale sportmarkt die niet alle doelgroepen in dezelfde mate bestrijkt, en als onderdeel van een breder beleid dat het terugdringen van overlast, verpaupering en vandalisme beoogt.

Deze centrale rol als sportaanbieder houdt verband met de lage organisatiegraad (in aard en omvang) van het particulier initiatief bij sport aan de ene kant en met de bevolkingssamenstelling van het stadsdeel aan de andere kant. De buurten in Westerpark waren tot de jaren tachtig socialistische arbeidersbuurten waarvan het kader en ook een groot deel van hun achterban naar elders zijn verhuisd. Sportverenigingen verhuisden voor een groot deel mee, terwijl de buurthuizen er bleven. Nieuwe organisatiekaders kwamen er bij met de komst van migrantenverenigingen. De sportclubs die er nog wel gevestigd zijn kampen vandaag de dag niet alleen met kaderproblemen, maar ook met teruggelopen ledenaantallen. Het sportbuurtwerk in het stadsdeel heeft vanaf 1985 pogingen ondernomen om het tij te keren door zelf jeugdsportclubs op te richten, waar bijvoorbeeld korfbal en basketbal beoefend konden worden. Groepjes jongeren die hierin door wilden gaan, werden naar verenigingen geleid. Toen al bleek dat verenigingen niet alle kinderen en jongeren konden opvangen. Ook bleek dat niet alle jeugd bereid was contributie te betalen en afspraken na te komen. Deze problemen doen zich nog steeds voor. Een voormalig sportbuurtwerker wijst er op dat de meeste verenigingen in een laat stadium wakker zijn geschud. Jongeren worden niet meer zo vanzelfsprekend als voorheen lid van een sportvereniging. Het schoolsportproject JIB is ook een middel om de verenigingen een rol te geven bij sportstimulering en daar tevens de vruchten van te plukken. Het sportbuurtwerk heeft dan een functie als 'koppelaar' tussen de schoolgaande jeugd en de sportverenigingen. Er wordt ingespeeld op de wensen van de kinderen en op het aanbod van het particulier initiatief in het stadsdeel. Deze bemiddelingsrol tussen verenigingen en andere organisaties of sportgroepen, wil het stadsdeel intensiveren. Daarnaast wil het stadsdeel met het sportbuurtwerk wél in de praktijk blijven staan en dus een breed sportaanbod verzorgen.

Tot slot

Het stadsdeel kiest er duidelijk voor een uitgebreid programma van sportactiviteiten aan te bieden. Daarmee kan tegelijkertijd minder aandacht uitgaan naar een intensievere vorm van verenigingsondersteuning en kadervorming. Het accent ligt bij een continu aanbod, juist *omdat* er zo weinig goed geschoold sportkader is. Dit is een expliciete keuze van het stadsdeel. Hieraan ten grondslag ligt de overweging dat er een goed, betaalbaar en breed sportaanbod moet zijn voor achterstandsgroepen. De (bijna) concentratiewijken Staatsliedenbuurt en Spaarndammerbuurt hebben in de sportsector te maken met een gebrek aan kader en met het proces van verplaatsing van sportvelden naar de stadsrand. De sportinfrastructuur is er kwetsbaar.

Veel nieuwkomers die zich in de jaren zeventig en tachtig in deze buurten vestigden, waren niet of nauwelijks vertrouwd met sport. Ook in dit stadsdeel stapelden problemen met betrekking tot verloedering, onveiligheid, vandalisme en verpaupering zich op. De welzijnssector, waarop in die tijd juist bezuinigd werd, was maar beperkt in staat om de nieuwe generatie (grotendeels) allochtone jongeren een zinvolle vrijetijdsbesteding te bieden en op te vangen. Sportverenigingen hadden daar nog helemaal geen ervaring mee. Om vooral deze jongeren een goed alternatief te bieden, worden door het stadsdeel en in samenwerking met wijkorganisaties, sportactiviteiten verzorgd. Sport is dan voornamelijk een middel om wijkbewoners een zinvolle vrijetijdsbesteding te geven en verveling en vandalisme te voorkomen. Daarnaast wordt sport door het stadsdeel beschouwd als middel tot maatschappelijke integratie van de vele bevolkingsgroepen die er wonen. Omdat het hierbij vaak gaat om mensen uit lagere sociaal-economische groepen, wil het stadsdeel de sportbeoefening betaalbaar houden. Contributies van sportverenigingen zouden voor hen gauw te duur zijn. Hoewel in deze studie geconcludeerd is dat van segregatie in de sport in Westerpark geen sprake is, is het wél wrang om te constateren dat er evenmin sprake is van integratie. Omdat de meeste leden van minderheidsgroepen in het stadsdeel geschaard worden onder de sociale minima, zijn degenen onder hen die aan sport doen vaker te vinden bij de stadsdeelactiviteiten dan bij algemene sportverenigingen. En juist bij deze clubs doen zich ook organisatorische problemen voor. Volledige integratie van allochtonen in sportverenigingen wordt hierdoor eerder belemmerd dan daadwerkelijk gestimuleerd, aangezien sportdeelname via sportactiviteiten van het stadsdeel prevaleert.

Door deze keuze worden de andere organisaties die sport aanbieden steeds vaker geleid door professionals en autochtone vrijwilligers die al een ruime ervaring hebben opgebouwd. Diverse malen is hierover gezegd: *"Iedereen scoort een beetje voor zichzelf, terwijl er nauwelijks wordt nagedacht over de ontwikkelingen op langere termijn"*. Er lijkt dan ook meer behoefte te zijn aan het opleiden en inzetten van allochtoon kader dan aan een nieuwe reeks sportactiviteiten voor buurtbewoners. Het is alleen al daarom een goede zaak dat er vaker door meerdere organisaties in de buurten grootschalige sporttoernooien worden georganiseerd. Hiermee wordt niet alleen de afstemming van activiteiten bevorderd, maar worden de jongeren er ook op attent gemaakt dat er meerdere mogelijkheden zijn om aan sport te doen. Voor de sportverenigingen in de buurten is dit een buitenkansje om hun club te promoten en (kader)leden te werven. Want alleen door verenigingen te helpen om hun beleid af te stemmen op de nieuwe omstandigheden in de wijk, is het mogelijk om ook op de langere termijn sportbeoefening door allochtonen en autochtonen een goede plaats te geven. Een eerste aanzet daartoe ligt bij het werven, scholen en ervaring laten opdoen van allochtonen in zowel sporttechnische als bestuurlijke kaderfuncties.

2 Cursus Sportbegeleider in Enschede

2.1 Inleiding en verantwoording

In deze tweede case-beschrijving wordt de cursus Sportbegeleider van de gemeente Enschede belicht. Na een aantal jaren is duidelijk geworden dat deze cursus een succesvol middel is om allochtonen op weg te helpen als toekomstig kaderlid in de sport. In paragraaf 2.2 wordt het beleidskader van de gemeente geschetst waarbinnen de cursus is ontstaan en verder is ontwikkeld. Deze paragraaf is geschreven op basis van een beleidsanalyse van gemeentelijke nota's en verslagen. In de drie daarop volgende paragrafen worden feiten, meningen en visies over de cursus weergegeven van achtereenvolgens de beleidsmakers (2.3), de cursusdocenten (2.4) en de cursisten (2.5). Deze paragrafen zijn gebaseerd op de interviews die in september 1995 zijn gehouden in Enschede. Er hebben drie sessies plaatsgevonden, namelijk:

- 1 een interview met twee betrokken beleidsmakers van de gemeente Enschede (op het terrein van sportbuurtwerk, kadervorming en allochtonen);
- 2 een interview met twee cursusleiders 'sportbegeleider';
- 3 een bijeenkomst ('ronde tafelgesprek') met vijf allochtone ex-cursisten waarvan een aantal nu zelf actief is als (bege)leider in de sport.

Het hoofdstuk sluit in 2.6 af met een analyse van de resultaten van deze veldstudie.

In deze afsluitende analyse wordt antwoord gegeven op de volgende

onderzoeksvragen:

- Hoe worden allochtonen voor de cursus geworven en hoe worden zij begeleid?
- Is er bij het samenstellen van het cursuspakket rekening gehouden met de deelname van allochtonen, en zo ja op welke wijze?
- In hoeverre en waarom wijkt de cursus Sportbegeleider af van andere kadercursussen in de sport?
- Welke functies bekleden allochtonen na beëindiging van de cursus en welke organisaties profiteren van de nieuwe aspirant-kaderleden in de sport?
- Welke maatschappelijke perspectieven biedt de sportwereld voor allochtonen, en in hoeverre worden deze door middel van de cursus Sportbegeleider benut?

2.2 Ontstaan en achtergronden van de cursus

Sportstimuleringsbeleid

Het sportstimuleringsbeleid van Enschede richtte zich aanvankelijk in het bijzonder op twee aandachtsgroepen: allochtonen en werklozen. De gemeente heeft hiervoor in de tweede helft van de jaren tachtig drie met elkaar samenhangende werkdoelen geformuleerd:

- het uitbouwen van sportactiviteiten in buurten;
- het ontwikkelen van een netwerk tussen sportorganisaties, sportbuurtwerk en buurtinstellingen;
- kadervorming.

Het sportstimuleringsbeleid is vanaf 1989 meer in het teken komen te staan van sociale vernieuwing, en daarmee van het bevorderen van werkgelegenheid, het voorkomen van sociaal isolement en het bestrijden van maatschappelijke achterstand. De aanpak is gericht op kwetsbare ('achterstands')buurten. De meeste

allochtonen wonen geconcentreerd in enkele achterstandsbuurtten. Het verbeteren van de leefbaarheid in deze buurtten staat centraal in het Enschedese beleid. Sport kan daaraan bijdragen. De Welzijnsdienst werkte overigens al langere tijd buurtgericht waarbij allochtonen een specifieke doelgroep vormen. In 1985 werden bijvoorbeeld drie sportbuurtwerkers aangesteld die sportactiviteiten in de buurtten moesten opzetten. Halverwege 1995 is er structureel 1,5 formatieplaats beschikbaar. De gemeente bekostigt dit zelf en beschikt daarnaast over 2,5 formatieplaatsen 'sportactivering'.

De kadercursussen 'sportbegeleider', en in vervolg daarop de landelijk erkende cursus 'Recreatiesportleider A' (RSLA) vinden plaats in het kader van sportbuurtwerk en zijn er niet uitsluitend voor allochtonen. De doelgroepen zijn risicojongeren, allochtonen en werklozen. Vanaf 1985 zijn vier laagdrempelige cursussen sportbegeleider gegeven en één RSLA-cursus speciaal voor allochtone jongens en meisjes. Daarnaast werden deze cursussen regelmatig gehouden voor etnisch gemengde groepen. In totaal hebben hier 70 allochtonen aan deel genomen. Een aantal van hen is nog steeds actief binnen de Enschedese sportwereld, vaak binnen zelforganisaties of als (bege)leider van gemeentelijke sportstimuleringsactiviteiten in opdracht van de Welzijnsdienst.

Sport in de buurtten

In eerste instantie zetten de sportbuurtwerkers van de gemeente zelf sportactiviteiten op. Werving van deelnemers gebeurde wijkgericht, vaak met folders die ook in het Turks en Marokkaans waren vertaald. De werving van allochtonen was het meest effectief via zelforganisaties, het Trefcentrum voor buitenlanders, via sleutelfiguren en samen met het sociaal-cultureel werk. Er ontstonden sportgroepjes van 12-16 deelnemers uit achterstandsgroepen. In 1990 staan de groepjes inmiddels meestal onder leiding van kader uit eigen kring. Dit vloeide voort uit de aandacht voor kadervorming in het project. Ook dit 'eigen' kader werkt stimulerend op werving van deelnemers en continuïteit van de sportactiviteiten in de wijken. Naast allochtone groepen ontstaan er ook gemengde sportgroepen. In tabel 2 is weergegeven hoeveel (allochtone) deelnemers per week meedoen aan buurtsportactiviteiten.

Tabel 2: Aantallen deelnemers aan buurtsportactiviteiten in 1986, 1987 en 1990 (bron: gemeente Enschede, 1992)

	oktober 1986	oktober 1987	mei 1990
deelnemers per week	260	375	600
allochtone deelnemers per week	60	120	280

De gemeente Enschede merkt op dat voor allochtonen een gevarieerd aanbod van activiteiten van belang is. Het moet aansluiten bij de behoefte. Er wordt gesignaleerd dat allochtonen graag competitiesport beoefenen en minder zijn de porren voor recreatieve spelletjes. Bij sportbuurtwerk wordt rekening gehouden met de kosten van sport. Deelnemers uit de achterstandsgroepen wordt een laag bedrag in rekening gebracht. Tabel 2 laat zien dat de deelname van allochtonen aan

buurtsportactiviteiten in Enschede tussen 1987 en 1990 flink is gestegen. Er zijn in die periode drie 'zelfopgeleide' allochtone vrouwen aangesteld die activiteiten organiseren in de accommodatie van Budo-vereniging Schuttersveld. Deze accommodatie ligt in een achterstandswijk.

Overigens blijkt uit een secundaire analyse van jeugdsportgegevens die de gemeente Enschede in 1994 heeft verricht, dat *"in wijken waar nauwelijks allochtonen wonen 2,5 keer zo veel aan sport in verenigingsverband wordt gedaan als in wijken met een hoog percentage allochtonen (61% tegenover 25%)"*. De deelname aan voetbal varieert nauwelijks met het percentage allochtonen. De andere sporten zorgen voor het grote verschil. De samenhang tussen etniciteit en sportdeelname verdwijnt bijna geheel wanneer gecorrigeerd wordt voor sociaal-economische positie.

De sportbegeleiderscursus

De sportbegeleiderscursus is een praktijkgerichte cursus die toerust voor het leiden van kleine sport- en spelgroepen. De opleiding omvat 25 lesuren, in de regel verdeeld over 10 bijeenkomsten. Daarnaast dienen de deelnemers een stage te volgen die bestaat uit 8 activiteiten van tenminste 30 minuten. De cursus wordt afgesloten met een tweedaagse bijeenkomst. Geslaagden ontvangen een door de dienst zelf uitgegeven diploma. Op basis van praktijkervaring is het aantal bijeenkomsten voor allochtonen vergroot tot 15. Culturele en taalkundige belemmeringen hebben dit noodzakelijk gemaakt.

In 1990 zijn inmiddels 106 cursisten geslaagd, waarvan er 42 allochtoon zijn. Het uitvalpercentage is 10%. Dit lage percentage wordt toegeschreven aan de intensieve begeleiding en het aanpassen van de cursus aan de deelnemers uit de doelgroep. De deelnemerskosten zijn laag gehouden. Mochten deze alsnog te hoog zijn dan kunnen deelnemers de eigen bijdrage door zelfwerkzaamheid (assistentie) terugverdienen. Er worden geen concessies gedaan aan de eindtermen. Intensieve begeleiding van de cursisleiders houdt onder meer in:

- aanspreekbaar voor de cursisten buiten de cursus op allerlei terreinen (ombudsfunctie);
- een ten opzichte van de lesduur onevenredig hoge tijdinvestering in voorbereiding.

Voorlopige positieve effecten van de cursus zijn volgens een tussentijdse gemeentelijke evaluatie:

- vergroten van het zelfvertrouwen van cursisten;
- vergroten van de maatschappelijke competentie van de cursisten;
- bijdrage aan de sociale integratie in de wijken via het aanbieden aan sportactiviteiten;
- de cursus is (ook) een opstap voor een vervolgopleiding, bijv. RSLA of een bondsopleiding;
- het kweken van kader uit eigen kring.

In de tussenevaluatie van de gemeente Enschede wordt melding gemaakt van een toegenomen aantal allochtonen dat na afronding van de cursus Sportbegeleider een baan heeft gevonden. Hoewel een causaal verband niet bewezen kan worden, is het opmerkelijk dat allochtonen die deze cursus hebben gevolgd zich maatschappelijk (gemiddeld) beter lijken te ontwikkelen dan allochtonen die de cursus Sportbegeleider niet volgen. Bovendien is dit verband tussen het volgen van de cursus en het krijgen van een baan sterker voor allochtonen dan voor autochtonen. Het gaat hierbij trouwens niet om een baan in de sportsector. De relatie die hier

bedoeld wordt, is eerder een soort bewijs dat door het volgen van de cursus het zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel van deelnemers is verhoogd.

Een recente overzichtslijst van de Welzijnsdienst geeft aan dat inmiddels 52 allochtonen de cursus Sportbegeleider met succes hebben voltooid. De meerderheid van de allochtone deelnemers is van Turkse en Surinaamse afkomst. Dat zijn dan ook de grootste allochtone groepen in Enschede. De gemeente heeft met zo'n veertig allochtone ex-cursisten nog contact. Daarvan zijn er 15 die uitsluitend de cursus hebben gevolgd en nadien geen actieve rol in de sport meer hebben gespeeld. Van dertien voornamelijk vrouwelijke cursisten weet de Welzijnsdienst niet of zij nog steeds als kaderlid optreden. De overige 24 allochtonen zijn, soms tien jaar na het volgen van de cursus, alle als kaderlid in de sport werkzaam of werkzaam geweest. Drie deelnemers hebben er een baan bij de gemeente Enschede aan over gehouden. Zeven ex-cursisten werden en worden soms nog steeds ingeschakeld bij gemeentelijke sportactiviteiten. Vier allochtone sportbegeleiders zijn actief als technisch en/of bestuurlijk kaderlid van sportverenigingen. Een andere deelnemer werkt als instructeur in een fitnesscentrum. Verder zijn er allochtonen betrokken bij sportactiviteiten in de buurten via zelforganisaties (vier maal), een buurthuis (één maal) of zelf opgerichte sportgroepen (drie maal). Over enkele ex-cursisten wordt opgemerkt dat zij zich verder zijn gaan ontwikkelen. Twee deelnemers zijn naar de universiteit gegaan. Een ander heeft inmiddels het CIOS afgerond. Tenslotte hebben twee allochtonen een kaderopleiding van een sportbond met succes afgesloten.

Vervolg en evaluatie

BRES is in 1989 (voor allochtonen) en 1992 (voor risicjongeren) ingeschakeld bij de vervolgopleiding RSLA. Liefst had Enschede die zelf¹¹ gegeven, hetgeen nu overigens wel kan (twee medewerkers namen deel aan docentenscholing RSLA). Van de zestien allochtone deelnemers in 1989 hebben er 8 een diploma behaald. Enschede wil de RSLA-cursus uitsmeren over twee jaar in plaats van één en hem opdelen in drie blokken (deelcertificaten: sportleider eerst, recreatie later).

De gemeente wijst op het belang van netwerken van instellingen in de buurt (met name sociaal-culturele) en op het betrekken van sportverenigingen bij deze aanpak. Hier ligt een coördinatietak van het sportbuurtwerk. Sportverenigingen nemen nog wel deel aan informatie- en kennismakingsdagen, maar moeten goed het belang voor hun club kunnen inzien. Sportgroepjes zouden bijvoorbeeld meer kunnen worden doorverwezen naar verenigingen.

De gemeente onderscheidt voorlopig de volgende succes- en faalfactoren:

- **algemeen:** politieke prioriteit voor achterstandsgroepen, integrale aanpak (vrijetijds-, doelgroep- en sportorganisaties op allerlei niveaus werken samen en stemmen af) en bottom-up werkwijze (vanuit groepjes, in buurten);
- **uitvoering:** investeren in goede persoonlijke contacten (afspraken), werving via sleutelfiguren, ombudsfunctie, rekening houden met culturele achtergronden;
- **beleid:** afstemming beleid en uitvoering, korte lijnen, handelingsvrijheid uitvoerders, geduld beleidsmakers.

11 Men kent de doelgroep beter en men wil de kosten laag houden.

2.3 De beleidsmakers

Doe-cursus

De cursus Sportbegeleider lijkt in essentie op de voormalige Algemene Basis Opleiding voor sportkader (ABO-cursus). De ABO-cursus is in de jaren tachtig opgeheven en ondergebracht bij de kadercursussen van landelijke sportbonden. Net als de ABO-cursus is de cursus Sportbegeleider voor de deelnemers bedoeld als een opstap naar verdere kaderscholing. Een belangrijk verschil met de theoretische ABO-cursus is de praktijkgerichtheid van de sportbegeleiderscursus. De aspirant-sportbegeleiders leren al doende. De cursisten kunnen tijdens en vooral na het behalen van het certificaat praktijkervaring opdoen als kaderfunctionaris. Meestal gaat het daarbij om relatief eenvoudige werkzaamheden bij sportverenigingen of andere sportorganisaties, zoals ondersteuning bij bestuurszaken en begeleiding bij sportactiviteiten. De cursus is zeer 'laagdrempelig': alle deelnemers betalen een eigen bijdrage van f 35,- voor deelname aan de sportbegeleiderscursus. Belangstellenden die dit bedrag niet kunnen betalen, kunnen toch deelnemen door het (later) kosteloos uitvoeren van begeleidingstaken bij gemeentelijke sportactiviteiten. De vergoeding aan begeleiders voor een gemeentelijke sportactiviteit is f 10,- per keer. De leeftijdsgrens ligt bij 18 jaar. Vrouwen doen relatief vaak mee. Marokkaanse (jonge)mannen nemen relatief het minst deel aan de cursus, terwijl Marokkaanse vrouwen wel meedoen.

De deelnemersgroep bestaat gemiddeld uit 16 cursisten. Bij de meeste cursisten gaat de belangstelling vooral uit naar het geven van leiding en begeleiding bij sportactiviteiten. Om deze reden is de cursus Sportbegeleider sterk gericht op het overdragen van praktische kennis en vaardigheden die van pas komen bij het organiseren van sportactiviteiten en het geven van (bege)leiding daarbij. Het is dus een 'doe-cursus'. Behalve een middel om actief te worden als kaderlid, en als organisator en leider bij sportactiviteiten, is de cursus ook een doel op zichzelf. Uit een eerdere evaluatie is gebleken dat de deelnemers die gerecruteerd werden uit de achterstandsbuurtten (werklozen, allochtonen en risicojongeren) een groter verantwoordelijkheidsgevoel hadden gekregen. Degenen die waren geslaagd voor het examen, hadden daarmee vaak voor het eerst van hun leven een diploma behaald. Dit zou hun meer zelfvertrouwen hebben gegeven.

Beleidscontext

De gemeente Enschede is de 'uitvinder', initiator en organisator van de cursus. De cursus is niet landelijk erkend en heeft uitsluitend waarde binnen de gemeentegrenzen van Enschede. Het eerste jaar werd de cursus nog overdag gegeven. In de jaren tachtig vond de cursus namelijk plaats in het kader van 'sport overdag'. De doelgroep bestond vooral uit werklozen. Daarna is de cursus onderdeel gaan uitmaken van het sportbuurtwerk. De cursus kon 's avonds worden gevolgd en de deelnemersgroepen werden gemêleerder. Dit betekende dat de organisatie hierop moest worden aangepast. Ook bij het samenstellen van de cursusinhoud is de gemeente rekening gaan houden met cultuurverschillen tussen de deelnemers. De cursisten werden bijvoorbeeld intensiever begeleid. Allochtonen bleken minder te weten van de organisatie van sport in Nederland. Tijdens de cursus wordt hier veel aandacht aan besteed. De cursusleiders leggen dan uit hoe competities worden georganiseerd, hoe verenigingen functioneren en welke rol de gemeente speelt.

Vanuit enkele andere gemeenten is belangstelling getoond voor de cursus. Onlangs is voor jongeren uit Hengelo de cursus Sportbegeleider georganiseerd door het

Enschedese sportbureau voor risicojongeren 'Balans'. Hiervoor is gebruik gemaakt van de cursusinhoud en het draaiboek van de gemeente Enschede. Bij het organiseren van de cursus moet goed beseft worden dat zij onderdeel uitmaakt van een breder gemeentelijk beleid. De kern daarvan ligt in het wijkgericht bestrijden van maatschappelijke achterstand en het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid van wijken. Sportactiviteiten en zelfwerkzaamheid van buurtbewoners kunnen daaraan bijdragen. Kadertraining moet resulteren in een groter aantal georganiseerde sportactiviteiten in achterstandswijken. Om zowel cursisten als (potentiële) sporters te bereiken en benaderen is samenwerking met buurtorganisaties een vereiste. Allochtonen worden gestimuleerd om mee te doen via onder meer het betrekken van migrantenorganisaties. Meestal maakt de gemeente afspraken met enkele invloedrijke sleutelpersonen die vervolgens hun achterban mobiliseren. Ook buurthuizen, jongerencentra en sportclubs maken deel uit van dit netwerk in de wijken. De organisatie van de cursus wordt afgestemd op de vraag. Zo is bijvoorbeeld keer een sportbegeleiderscursus voor (voornamelijk allochtone) vrouwen georganiseerd. Wanneer de cursisten uit meerdere wijken komen dan wordt de cursus stedelijk aangeboden. Tegenwoordig wordt er één cursus Sportbegeleider per jaar georganiseerd. Hiervoor waren dat er twee.

Nu het wijkwelzijnswerk binnen de Welzijnsdienst met sportactivering is ondergebracht in de afdeling Wijkwelzijn en Sportactivering, wordt er ook één beleidslijn getrokken. Sportactivering wordt hierbij ingezet in het kader van het wijkwelzijn. Bij de lokale politiek¹² slaat dit credo goed aan. De sociale vernieuwing heeft hieraan bijgedragen omdat het de leefbaarheid in de wijken al extra aandacht gaf. In de toekomst zal dit beleid verder worden uitgewerkt, bijvoorbeeld door het project nog meer toe te spitsen op veiligheid in de wijken en het bestrijden van achterstand van probleemjongeren en andere achterstandsgroepen. Voor jongeren in de jeugdhulpverlening kan sport wellicht een nieuwe uitdaging vormen. Ook hier heeft de cursus Sportbegeleider een toegevoegde waarde als inspirator tot scholing en (bege)leiderschap. Volgens de beleidsmakers wordt de plaats van sport in de gemeentelijke organisatie hierdoor sterker omdat sport meer in verband wordt gebracht met andere beleidsterreinen. Kortom, de waarde van sport wordt meer onderkend. Om deze waarde daadwerkelijk uit te dragen, heeft de afdeling Wijkwelzijn voorgesteld twee extra sportconsulenten aan te stellen. Het is de bedoeling dat vier stadsdelen in Enschede elk een sportconsulent krijgen. Dit is hard nodig omdat het sportbuurtwerk nu weliswaar structureel door de gemeente wordt gefinancierd, maar het ook is gehalveerd tot 1,5 formatieplaats.

Rol en betrokkenheid van sportverenigingen

Hoewel hun deelname is gegroeid, participeren sportverenigingen minder in het buurtsportproject dan welzijnsorganisaties. De belangenbehartiger van de georganiseerde sport in Enschede, de Raad van Advies voor de Sport, is wel op de hoogte van de sportbegeleiderscursus. De recrutering van cursisten vindt hoofdzakelijk plaats via de buurtorganisaties. Ook het sportbuurtwerk levert regelmatig nieuwe cursisten aan. De beleidsmakers wijzen erop dat nieuwe

¹² De beleidsmakers merken op dat de betrokkenheid van de politiek bij het onderwerp 'sport en allochtonen' van belang is. De verantwoordelijke wethouder voor sport is sterk met dit onderwerp bezig. De Enschedese wethouder Sportzaken is fel gekant tegen elke vorm van discriminatie in de sport. Een brief van de KNVB aan alle Enschedese voetbalverenigingen over anti-discriminatiemaatregelen is ook ondertekend door de wethouder. Hij houdt de vinger aan de pols en verwacht van zijn ambtenaren dat zij maatregelen nemen als zich problematische gevallen voordoen.

groepsvorming in de sport een belangrijke opbrengst is van het sportbuurtwerk en de cursus. Nieuwe groepsvorming kan plaatsvinden in verenigingsverband, maar ook daarbuiten. Bovendien kunnen nieuwe groepen of delen daarvan zich later aanluiten bij bestaande sportverenigingen. Er is geen voorkeur bij de beleidsmakers voor sporten in of buiten verenigingsverband.

Op termijn wil de gemeente de sportverenigingen nauwer betrekken bij het sportbuurtwerk. Dit houdt verband met de signalen van verenigingen die duiden op een afnemende bereidheid van leden om vrijwilligerstaken op zich te nemen. Een mogelijkheid is om de sportbegeleiderscursus sterker toe te passen op kaderwerk in sportverenigingen. De cursisten kunnen dan na het behalen van het certificaat ingezet worden bij de sportverenigingen die daar behoefte aan hebben. De ervaring van de beleidsmakers is dat de belangstelling van sportverenigingen hiervoor weliswaar nog moet worden gewekt, maar sterk zal afhangen van de persoonlijke ideeën en betrokkenheid van enkele kaderleden. De sportbuurtwerker zou daarom moeten worden omgeschoold tot sportconsulent met, wat de gemeente noemt, 'een aanjaag- en regiefunctie'. De consulent dient dan de georganiseerde sport te betrekken bij het netwerk van buurtorganisaties, en omgekeerd. Hier moet ook de werving van cursisten op worden aangepast. Sportconsulenten worden dan de nieuwe coördinatoren in de wijken in plaats van de traditionele uitvoerders. Hun taak zou in de toekomst meer komen te liggen bij het effectief koppelen van het welzijnswerk en de sport op wijkniveau. Aan de kant van de verenigingssport worden door de gemeente ook ondersteunende maatregelen getroffen. Kadervorming zal in toenemende mate aandacht krijgen. Zo zijn twee verenigingen bezig met het zogenaamde Verenigings Ondersteunings Plan (VOP). Met dit plan worden de sterke en zwakke kanten van sportverenigingen belicht. Aan de hand van een analyse worden adviezen gegeven en maatregelen genomen waarmee de verenigingen hun voordeel kunnen doen.

Stage en vervolg

Het maximale aantal deelnemers per cursus is onder meer afhankelijk van de beschikbare stage-adressen. De cursisten kunnen tijdens de cursus stage lopen bij het sportbuurtwerk, gemeentelijke sportinstuiven, sportverenigingen en informele sportgroepjes. De beleidsmakers wijzen op het belang van een flexibele cursusinhoud. De motivatie van de cursisten wordt verhoogd als de inhoud wordt afgestemd op de wensen en behoeften van de deelnemers. Zo kan de cursus meer of minder toeleiden naar het begeleiden van sportkampen, activiteiten van sportverenigingen of instuiven. In het beleid moet dan rekening worden gehouden met de rol van de gemeente bij sportbuurtwerk, het ondersteunen van sportverenigingen en het bevorderen van een inter-cultureel sportklimaat.

Hoewel de waarde van de cursus Sportbegeleider voornamelijk ligt bij het vervolg erop, onderneemt de gemeente met opzet weinig actie om 'achter ex-cursisten aan te lopen' in het kader van nazorg: *"Die binding houd je toch wel, want veel sportbegeleiders worden ingeschakeld bij het sportbuurtwerk"*. Bovendien nemen enthousiaste gediplomeerden zelf contact op met de gemeente om te vragen of zij werk hebben. Ook komen zij bij de Welzijnsdienst terecht met vragen over het gebruik van sportaccommodaties. Het gaat dan om huurtarieven, medewerking bij het verkrijgen van sportmateriaal en ondersteuning bij het opzetten van sportactiviteiten. Voor het eerste jaar verleent de Welzijnsdienst vrijstelling voor het betalen van huur van een sportaccommodatie. De sportbegeleider komt in deze beginperiode ook in aanmerking voor het verkrijgen van gratis sportmateriaal (ballen, pilonnen, rackets en dergelijk). Hierdoor heeft de sportbegeleider de

mogelijk om een financiële buffer op te bouwen. Na een jaar moet de helft van het huurtarief worden betaald en na twee jaar de volledige huurprijs. Vanaf dat moment dient de sportbegeleider zo veel mogelijk zelfstandig te zijn. De sportbegeleiders maken meestal gebruik van gymlokalen in de wijken.

2.4 De cursusleiders

Ontwikkelingen in en rond de cursus

De belangrijkste veranderingen in de organisatie en inhoud van de cursus zijn volgens de cursusleiders:

- de cursusduur is voor allochtone groepen verlengd van 10 naar 15 bijeenkomsten;
- de cursus wordt momenteel stedelijk aangeboden en niet meer in de wijken, en in de toekomst zal dit afhankelijk zijn van de behoefte in wijken;
- de cursus is moeilijker geworden, zowel voor de cursisten (qua inhoud) als de docenten (qua organisatie).

De cursusleiders geven aan dat in de beginjaren de cursus meer in het teken stond van 'gezelligheid'. Dit had ook te maken met het buurtgebonden karakter; de cursisten kenden elkaar soms al. Dit geldt ook voor de werving van nieuwe deelnemers. Veel cursisten melden zich aan omdat zij over de cursus hebben gehoord van vrienden of bekenden. Sinds kort wordt de cursus stedelijk aangeboden omdat er één cursus per jaar plaatsvindt. De continuïteit en regelmaat is erg belangrijk, zodat nu de werving ook langs stedelijke kanalen verloopt. Dit betekent dat er advertenties in (buurt)kranten worden geplaatst. Het mond-tot-mond circuit is daarmee grotendeels van de baan. De cursusleiders betreuren dit omdat het wijkniveau beter controleerbaar en beheersbaar is. In de wijken is het mogelijk om gericht te werven en selecteren. De contactpersonen van de wijkinstellingen staan dicht bij de doelgroepen. Bovendien lopen de docenten nu eerder de kans dat zij de geslaagde cursisten na afloop van de cursus niet meer terugzien. De betrokkenheid tussen de docenten en de cursisten is ook minder geworden omdat zij elkaar minder vaak buiten de cursusuren ontmoeten.

Daar staat tegenover dat de cursusinhoud in de loop der jaren zwaarder is geworden. De cursusleiders vinden de zwaardere cursus ook 'beter' dan vroeger: de kwaliteit is verhoogd. De inhoud is aangepast aan het niveau van de deelnemers die in het verleden meerdere malen hebben aangegeven dat 'die spelletjes eruit moeten'. Dit hield ook verband met de aansluiting van de sportbegeleiderscursus op de RSLA-cursus. Deze laatste cursus leidt op tot recreatief sport- en spelleider. Cursisten die zich sterker voelen aangetrokken tot (wedstrijd)sport vinden de spelvormen vaak kinderachtig.

Van de aspirant-sportbegeleiders wordt verwacht dat zij al tijdens de stage voor een groep sporters komen te staan en een deel van een training verzorgen. Dit is vaak de eerste keer in hun leven dat zij een dergelijke verantwoordelijkheid moeten dragen. Bij het externe stage-onderdeel komt een cursusleider regelmatig. De cursusleiders onderhouden regelmatig contact met de vaste stage-adressen (bijvoorbeeld buurthuizen en (recreatie)sportverenigingen).

Een gevolg van de genoemde veranderingen is dat het persoonlijke contact tussen cursusleiders en deelnemers dat juist zo belangrijk was, er nu niet meer is. De cursusleiders onderschrijven dan ook het beleidsvoorstel om sportconsulenten in te zetten in de wijken en de cursussen onder hun regie te plaatsen.

Nieuwe groepsvorming

Van alle deelnemers slaagt uiteindelijk 90% voor de cursus. Om te slagen moeten de deelnemers laten zien dat zij sportgroepen adequaat kunnen begeleiden. Vooral het aanleren en verder ontwikkelen van sociale vaardigheden is belangrijk voor het toepassingsgebied van sport. Degenen die bemerken dat zij de aanleg en motivatie hebben voor het opzetten en uitvoeren van sportactiviteiten gaan vaak door met vervolgopleidingen in de sport. De meest gekozen vervolgcursussen zijn RSLA en jeugdvoetbaltrainer.

Meer dan de helft van de cursisten is na beëindiging van de cursus ook daadwerkelijk actief in het sportkader. Na de cursus starten sommige cursisten door henzelf opgerichte sportgroepjes die gebruik maken van gymnastieklokalen in de buurten. De cursusleiders signaleren dat de nieuwe sportbegeleiders fanatiek sporters gaan werven om een groep van enige omvang samen te stellen: *"Het mooie is: hoe groter de groep, hoe beter ze de kosten er uit kunnen halen"*. Bij vrouwen vindt de werving meer vanuit de gemeente plaats omdat daar inmiddels ook allochtone vrouwen in het sportcircuit werkzaam zijn.

Voor ondersteuning kunnen de sportbegeleiders een beroep doen op de gemeente Enschede. Het initiatief daarvoor moet van de gediplomeerde sportbegeleiders komen. Elke maandagochtend houden de cursusleiders spreekuur, *"maar in principe staat de deur altijd voor ze open"*, aldus een cursusleider. Hier speelt mee dat er een band is ontstaan tussen de cursusdeelnemers en de organisatoren.

De cursusleiders zien regelmatig dat nieuwe groepjes ontstaan, terwijl andere langzamerhand afbrokkelen en uiteindelijk ophouden te bestaan. Ook gaan er soms groepjes op in verenigingsverband. In ieder geval kan geconcludeerd worden dat mensen uit achterstandsgroepen hiermee ervaring opdoen in het organiseren van en deelnemen aan zeer laagdrempelige sportactiviteiten. Ook van het uiteenvallen van sportgroepjes wordt geleerd. De cursusleiders verwijzen hierbij naar verschillen in organisatiecultuur tussen allochtonen en autochtonen. Waar bij autochtonen alles strikt geregeld moet zijn qua tijd, sportuitrusting en indeling van de les, gaat het er bij allochtonen meer losjes aan toe. 'Vrijheid, blijheid', aldus de cursusleiders. Door daarop in te spelen lukt het allochtonen redelijk goed om andere allochtonen aan het sporten te krijgen. Aan de andere kant is de kans steeds aanwezig dat een relatief ongestructureerde organisatie uiteen valt: *"Soms vallen de groepjes na 10 weken uit elkaar, soms na een half jaar en in andere gevallen blijven ze jaren bij elkaar"*. Vaak betalen de deelnemers van deze sportgroepjes, net als voor de sportinstuiven, f 1,50 of f 2,50,- per keer. Overigens wijzen de cursusleiders op nog een factor waardoor het uiteenvallen van sportgroepen wordt bevorderd: de kosten voor zaalhuur zijn na twee jaar te hoog omdat de huurders dan een hoger tarief¹³ moeten betalen. Ze vertegenwoordigen namelijk meestal geen sportvereniging die een lager (gesubsidieerd) tarief betaalt.

Samenwerking

De cursusleiders hebben vanuit het sportstimulerings- en sportbuurtwerk regelmatig contact met het platform buitenlanders en vijf migrantenverenigingen. In de verschillende wijken werken zij samen met wijkcentra en het sociaal-cultureel werk. Hun contacten met sportverenigingen en sportscholen zijn minder frequent. Dit laatste schrijven zij toe aan het recreatieve karakter van de sportbegeleiders-

13 Namelijk het tarief voor sportgroepen die niet bij een sportbond zijn aangesloten.

cursus. Sportverenigingen en sportscholen zijn meestal meer gericht op één tak van wedstrijdsport en op intensieve training. Sportclubs zijn wel in de cursus geïnteresseerd, maar stellen zich doorgaans afwachtend op. Dit zou komen omdat de kloof tussen de meeste sportverenigingen en de doelgroepen nog te groot is. Sommige allochtonen blijken de sportactiviteiten die worden geleid door mensen uit de eigen kring wel te bezoeken omdat ze hun eigen taal kunnen spreken en zich nergens voor hoeven te schamen. Deze groepen allochtonen vergen van de sportverenigingen de nodige organisatorische en culturele aanpassingen.

Sfeer tijdens de cursus

De sfeer in een cursusgroep is uitermate belangrijk voor de vorderingen van de deelnemers. In de meeste gevallen is de sfeer zeer kameraadschappelijk. In de eerste jaren was er wel eens een etnisch homogene groep. De laatste jaren hebben alleen gemengde groepen aan de cursus deelgenomen. De cursusleiders preferen een gemengde groep boven een homogene groep, want zodoende 'kunnen we allemaal wat van elkaar leren'. Omdat iedereen hetzelfde doel nastreeft en de deelnemers elkaar daarvoor nodig hebben, worden er volgens de cursusleiders 'barrières tussen deelnemers geslecht'. De meeste groepen hebben dus een multi-culturele samenstelling. In de regel bestaan er tijdens de cursus nauwelijks voor de sportpraktijk relevante verschillen tussen autochtonen en allochtonen. Allochtonen stellen wat vaker vragen dan autochtonen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een extra uitleg of om steun bij het uitvoeren van een opdracht. Meer in het algemeen hebben de cursusleiders de indruk dat *"de islamieten steeds strenger worden in hun geloof"*. Dat zou ongunstig zijn voor vrouwen uit die groep die aan sport willen doen.

Tips

Belangrijke tips bij het opzetten van een dergelijke cursus zijn:

- Maak de deelnemers aan het begin van de cursus of tijdens een informatie-bijeenkomst duidelijk hoe lang de cursus duurt, bij voorkeur in weken of maanden. Afhankelijk van het beginniveau is dat 10, 12 of 15 weken. De ervaring leert dat veel leden uit de doelgroepen de duur van een RSLA-cursus (circa één jaar) te lang vinden.
- Leg de deelnemers goed uit dat het diploma Sportbegeleider formeel een vrijwilligersdiploma is dat alleen binnen de gemeentegrenzen zijn toepassing heeft. Overigens is recent een afspraak gemaakt tussen de gemeenten Enschede en Hengelo om wederzijdse uitwisselingen tussen sportbegeleiders mogelijk te maken.
- Benadruk dat iedereen elke les aanwezig moet zijn en dat het examen van praktische c.q. mondelinge aard is. Alle cursisten krijgen huiswerk mee. Ook de stage is verplicht. Elke deelnemer moet meedoen aan een kamp waarvoor activiteiten door de cursisten moeten worden voorbereid en uitgevoerd.

2.5 De cursisten

De cursusinhoud

Positieve aspecten

De cursisten zijn het erover eens dat de cursus goede mogelijkheden biedt om actief te worden als kaderlid in de sportwereld. Een cursist merkt op dat 'je eigenlijk meteen in het diepe wordt gegooid', omdat van de cursisten wordt

verwacht dat ze al vrij snel binnen de cursusgroep proeflessen moeten (bege)leiden. Zodoende kunnen de deelnemers van elkaars fouten leren. De cursusinhoud is begrijpelijk en praktijkgericht. Volgens één cursist is het vermijden van langdradige theoretische uiteenzettingen logisch, aangezien de cursus afgestemd is op mensen met een lage opleiding. De cursusleiders slagen er goed in om kort en helder over te komen en vaart in de lessen te houden. Een Turkse cursiste vindt de cursus 'iets voor mensen met weinig eigenwaarde'. Volgens haar worden de deelnemers er actief door: *"Zij krijgen de motivatie om iets te gaan ondernemen"*. De cursisten die in een etnisch-gemengde groep zaten hebben daar profijt van gehad. Hierdoor konden zij van elkaar en over elkaars culturele achtergronden leren. Een jongen merkt hierover op dat hij geleerd heeft om *"(...) onder elkaar altijd 'de waarheid' te zeggen"*, waarmee hij bedoelt dat iedereen kan zeggen of vragen wat hij of zij wil. Er heerste volgens hem een goede open sfeer in de cursusgroep. De cursusleiders zijn volgens de cursisten goed op de hoogte van de cultuurverschillen tussen de deelnemers. Hier worden de omgangsvormen ook op aangepast. De stage bleek voor alle cursisten een echte uitdaging. Voor dit onderdeel waren de meesten erg zenuwachtig. Nu konden de deelnemers ervaren hoe het is om voor 'een echte sportgroep' te staan.

Negatieve aspecten

De cursisten geven aan dat zij het niveau van de cursus voor henzelf wat te laag vinden. De spelletjes tijdens de cursus maken een kinderachtige indruk die anderen ervan kan weerhouden om (nog langer) deel te nemen. Aan de andere kant beseffen zij dat het gaat om een sportcursus op recreatief niveau. Een ander punt van kritiek op de cursus is dat in de beginperiode (1986-1991) de ondersteuning van sportbegeleiders nog niet optimaal was. Volgens een aantal cursisten was de gemeente niet duidelijk in het overbrengen van informatie over de status van de cursus. Omdat de gemeente Enschede zich richtte op werklozen, allochtonen en risicjongeren kregen de cursisten de indruk dat het om een werkgelegenheidsproject ging. Sommige cursisten raakten teleurgesteld toen zij te horen kregen dat het om een vrijwilligersopleiding op basisniveau ging. Temeer omdat bijna alle deelnemers werkloos waren of nog op school zaten. De ex-cursisten merkten dat in die beginperiode een aantal deelnemers stopte omdat het diploma maar een beperkte waarde had. Bovendien was toen de steun van de gemeente bij het opzetten van een sportgroep niet zo goed als het later zou zijn. De cursisten die na het diploma kozen voor de RSLA-cursus als vervolgopleiding, vinden het niveauverschil tussen deze cursussen te groot. Er zou een extra toelidingsmodule moeten komen, of de cursus Sportbegeleider moet wat zwaarder worden.

De deelnemers na de cursus

De ex-cursisten die bij de groepsdiscussie aanwezig waren, hebben nadien allemaal als kaderlid ervaring opgedaan in de Enschedese sportwereld.

Een jongen van Indische afkomst is na de cursus voor een halve middag per week activiteitenbegeleider geworden bij gemeentelijke sportinstuiven. Daarnaast wordt hij in de zomermaanden door de gemeente ingeschakeld bij de 'spelenkaravaan'. Bovendien is hij jeugdtrainer van een voetbalelftal bij Achilles, waar hij ook als jeugdtrainer actief is. Aan de cursus heeft hij veel gehad: *"Je leert verantwoordelijkheid te dragen. Nu wil ik actief blijven in de sport en ik merk dat ik steeds beter word"*.

Een Surinaamse ex-cursist is tegenwoordig begeleider bij recreatieve sportactiviteiten in een buurthuis. Na de cursus is hij als taekwondo-instructeur werkzaam geweest bij een sportclub. Een aantal zware blessures heeft zijn

sportieve carrière negatief beïnvloed. Na de sportbegeleiderscursus heeft hij diverse vervolgcursussen gedaan, zoals de RSLA-cursus en een cursus sportmassage. Op contractbasis doet hij zo nu en dan werkzaamheden als begeleider bij gemeentelijke sportactiviteiten. De gemeentelijke sportmedewerkers blijven hem steunen. Helaas is hij baanloos gebleven.

Na de cursus werd een Antilliaan jeugdtrainer bij atletiekclub Tion. Ook werd hij ingeschakeld als activiteitenbegeleider bij gemeentelijke sportinstuiven.

Tegenwoordig is hij recreatiesportleider van een volleybalgroep.

Een jongeman van Turkse afkomst volgde de sportbegeleiderscursus een jaar of vijf geleden. Tegenwoordig studeert hij aan de Universiteit van Twente. Hij is steeds als activiteitenleider voor zo'n twee uur per week actief geweest voor de Turkse Culturele Vereniging. In de afgelopen jaren heeft hij voetbal-, volleybal- en basketbalgroepjes geleid. De cursus Sportbegeleider was voor hem een eenvoudige opstap naar de RSLA-cursus.

Een Turkse vrouw is na de cursus sportactiviteiten gaan aanbieden voor Turkse vrouwen in Hengelo. Sinds twee jaar is zij werkzaam als medewerker stimulering sportdeelname van de gemeente Enschede. Zij heeft de zwembegeleiderscursus en de zwemleiderscursus van de zwembond gevolgd. Haar activiteiten worden hoofdzakelijk bezocht door allochtone vrouwen. Zwemcursussen maken vast onderdeel uit van haar sportprogramma. Zij heeft in de loop der jaren gemerkt dat er maar weinig Nederlandse vrouwen op haar lessen afkomen. Ook na het behalen van het zwemdiploma kunnen islamitische vrouwen recreatief blijven zwemmen. Hiervoor is een aantal uren exclusief badgebruik gereserveerd. Tegenwoordig kan zij ook sportactiviteiten overdragen aan andere allochtone vrouwen. De Turkse medewerkster geeft aan dat zij mooie kansen heeft gekregen van de gemeente Enschede waar zij dan ook volledig gebruik van heeft gemaakt.

De sportbegeleiders die actief zijn geworden in de wijken, merken dat zij er een nieuw soort sleutelfiguren zijn geworden. Sporters of in sport geïnteresseerde bewoners stappen op de begeleiders af en vragen naar het sportaanbod.

Een Antilliaanse cursist geeft tenslotte het belang aan van een goed contact tussen de sportbegeleider en de sportmedewerkers van de gemeente: *"Je moet wel je gezicht laten zien. De gemeente geeft je kansen, maar daarvoor moet je wel met een goed idee komen en in ieder geval tonen dat je beschikbaar bent."*

De sportbegeleiders die na beëindiging van de cursus zelfstandig sportactiviteiten willen opzetten in de buurten, ondervinden soms moeilijkheden bij het huren van een gymlokaal. Juist in de achterstandswijken is het aantal beschikbare gymlokalen beperkt. De lokalen die er zijn worden al intensief gebruikt. De meest gunstige tijdstippen om aan sport te doen zijn vaak al ingeroosterd door andere sportgroepen of door verenigingen.

Een ex-cursist van Antilliaanse afkomst heeft ondervonden dat zijn etnische achterban van beperkte omvang is. *"Het is de bedoeling dat je activiteiten opzet voor wijkbewoners. Als alle sportbegeleiders dat ook doen ontstaat er concurrentie. Mijn eigen achterban is klein omdat er maar weinig Antillianen in Enschede wonen. De meeste jonge Antillianen zijn studenten en komen niet uit Enschede. Voor mij was het moeilijk om een eigen sportgroep te formeren."* Het gebrek aan adequate sportvoorzieningen en de onderlinge concurrentie tussen de sportbegeleiders in de achterstandsbuurtten versterken elkaar.

Zowel tijdens als na de cursus hebben de deelnemers eind jaren tachtig, begin jaren negentig weinig duidelijkheid gekregen over de status ervan. Deelnemers wisten aanvankelijk ook niet goed wat zij na de cursus konden verwachten: een vervolgopleiding, een baan? Volgens een cursist waren er door de toenmalige docenten te hoge verwachtingen gewekt, waarschijnlijk met het doel de deelnemers te motiveren: een kwalijke fout die een aantal werkloze deelnemers heeft misleid.

Sport en allochtonen

Tijdens en rond de sportbeoefening zijn er volgens de ex-cursisten weinig verschillen te onderkennen tussen allochtonen en autochtonen. Verschillen die er zijn hoeven geen problemen tussen allochtonen en autochtonen op te leveren. Zo wordt opgemerkt dat islamitische jongens en mannen na het sporten in hun onderbroek douchen. Na verloop van tijd kijkt niemand daar meer van op. En als dit vooraf al bekend is, doet niemand daar moeilijk of vervelend over. De meeste ex-cursisten bieden sportactiviteiten aan buiten het verband van sportverenigingen. De sportbegeleiders zeggen dat sportverenigingen voor veel allochtonen uit hun achterban te duur zijn. De cultuurskloof tussen allochtonen en leden van sportverenigingen is vaak nog groot. In de meer informele sportgroepjes die worden geleid door de sportbegeleiders, wordt iets aan die kloof gedaan. Hierin sporten steeds vaker allochtonen van diverse nationaliteiten en autochtonen met elkaar. De sfeer is over het algemeen goed in deze buurtsportgroepjes. Men komt elkaar ook op straat tegen en heeft nu een gemeenschappelijk onderwerp van gesprek. Bij deze groepjes sluiten zich de laatste tijd ook meer vrouwen aan. Volgens de cursisten is dat ook een opdracht voor de toekomst: het zodanig organiseren van sportactiviteiten dat ook Marokkaanse en Turkse meisjes en vrouwen in grotere getale op de activiteiten af komen. Een begin daarvan is al zichtbaar. Dit kan worden bevorderd door de samenstelling van de deelnemersgroep aan de cursus Sportbegeleider ook meer gemengd te maken. Voorwaarde daarvoor is volgens de sportbegeleiders een goede beheersing van de Nederlandse taal. Een andere 'lokker' is het leren van EHBO-vaardigheden en het aanbieden van praktische kennis over blessurepreventie.

2.6 Analyse

In deze slotparagraaf wordt ingegaan op de vijf onderzoeksvragen die in de inleiding zijn gesteld.

Werving en begeleiding van allochtonen

Hoe worden allochtonen voor de cursus geworven en hoe worden zij begeleid? De cursus heeft haar wortels in het sportbuurtwerk, waarbij buurtorganisaties de brug vormen tussen de bewoners van de (achterstands)wijken en de gemeentelijke sportmedewerkers. De meerderheid van de allochtonen woont in de wijken waarop het sportbuurtwerk van toepassing is. In eerste instantie vond werving van cursisten plaats door middel van het enthousiasmeren van deelnemers aan sportactiviteiten in de wijken. In de jaren daarna deed 'het buurtcircuit' zijn werk bijna vanzelf: mond-tot-mondreclame en recrutering van deelnemers via sleutelfiguren in de wijken zorgden voor een continue deelname van wijkbewoners. Migrantenorganisaties zijn bij uitstek de ingang om allochtone cursisten te werven. In diverse wijken was het aantal allochtonen dat mee wilde doen zo hoog dat de organisatoren besloten cursussen te houden voor uitsluitend islamitische mannen of vrouwen. Uit de interviews is gebleken dat buurtgerichte werving het meest effectief is om allochtonen een cursus te laten volgen. Bij een centrale, stedelijke werkwijze is de binding tussen de deelnemers niet zo groot, en gaat bovendien een deel van het effect van de cursus verloren, zoals het opdoen van praktijkervaring en de organisatie van nieuwe sportactiviteiten in de wijken. De hoge deelname van verschillende groepen allochtonen en autochtonen vereist een intensieve begeleiding van de cursusleiders. Deze laatsten zijn ook buiten de cursus voor de deelnemers aanspreekbaar. De inmiddels ruime ervaring met de

cursus en de allochtone doelgroepen heeft geleerd dat tijdens de cursus de vaart erin moet worden gehouden: geen lange theoretische uitwijdingen, maar steeds een duidelijke korte en zakelijke uitleg die aangeeft hoe iets *gedaan* moet worden.

Cursusinhoud en allochtone deelnemers

De tweede vraag luidt of er bij het samenstellen van het cursuspakket rekening is gehouden met de deelname van allochtonen, en zo ja op welke wijze dat is gebeurd. Een eerste, praktisch punt is dat de kosten voor deelname laag moeten worden gehouden en dat de accommodatie waar de cursus plaatsvindt niet te ver gelegen is van de buurt waar de deelnemers wonen. Enschede heeft dit opgelost door de cursus in de buurten zelf aan te bieden en de kosten laag te houden. De bijdrage van deelnemers kan zelfs worden terugverdiend door later voor de gemeente sportactiviteiten te begeleiden. De oefenstof is deels gebonden aan de aard van de cursus en deels afgestemd op de behoeften van de deelnemers. Dit levert wel eens spanning op omdat het recreatieve karakter door een aantal allochtonen als 'kinderachtig' wordt ervaren. Deze allochtonen voelen zich sterker aangetrokken tot competitiesport. De cursusleiders onderschrijven echter het belang van de cursus als relatief eenvoudige opstap tot verdere scholing en het opdoen van praktijkervaring. De cursus is daarom ook in die richting verder ontwikkeld. Het aantal lessen is uitgebreid tot 15 vanwege noodzakelijke aanpassingen van culturele en taalkundige aard. Aangezien allochtonen over het algemeen weinig vertrouwd zijn met het reilen en zeilen van sportverenigingen, besteden de cursusleiders daar wat meer tijd aan. De sfeer tijdens de cursus wordt gekenschetst als 'open'. Er is ruimte om vragen te stellen, waar meer allochtonen dan autochtonen van gebruik maken. De cursusleiders maken ook gebruik van hun ervaring en kennis over culturele achtergronden van allochtonen. Deze worden in de cursus aangewend om vooroordelen weg te nemen en meer over elkaar te leren.

De cursus Sportbegeleider en andere sportkadercursussen

Is de cursus Sportbegeleider uniek, oftewel: in hoeverre wijkt de cursus Sportbegeleider af van andere kadercursussen in de sport en zo ja, waarom? De cursus Sportbegeleider is een gemeentelijke cursus met een beperkte, namelijk lokale waarde bij het begeleiden van voornamelijk recreatieve sportactiviteiten. Met het behaalde certificaat hebben de gediplomeerden de bevoegdheid van de lokale overheid om een gemeentelijke sportaccommodatie in Enschede onder de eigen naam te huren. Daarmee is tegelijkertijd aangegeven waar het Enschede, in tegenstelling tot sportbonden, in eerste instantie om gaat. De cursus Sportbegeleider is een katalysator voor meer sportactiviteiten in wijken waar mensen (nog) niet zo veel aan sport doen. Sportbegeleiders moeten daar, door activiteiten op te (helpen) zetten, verandering in aanbrengen. Natuurlijk moeten zij dat op zo verantwoord mogelijke wijze doen, maar de sporttechnische en -tactische vaardigheden en inzichten zijn van relatief ondergeschikt belang. Bovendien is de cursus bedoeld als prikkel oftewel 'opstap' naar verdere scholing en praktijkervaring. 'Al doende leert men' is dan ook het credo van de cursus. In tegenstelling tot de meeste cursisten van landelijk erkende bondsopleidingen, zijn de meeste deelnemers aan de cursus Sportbegeleiders nauwelijks vertrouwd met het functioneren als 'kaderlid'. Om die reden wordt er veel tijd uitgetrokken voor het lopen van praktijkstages tijdens de cursus. Zodoende leren de betrekkelijk onervaren cursisten in korte tijd veel over het werken binnen sport- en welzijnsorganisaties. Juist voor allochtone deelnemers is het van grote waarde om kennis te maken met deze voor hen vaak onbekende organisaties. Zij worden tijdens deze stages intensief begeleid en ondersteund. Vergeleken met

bondsopleidingen gaat het er in Enschede eerder om wie zij opleiden en of de cursisten vervolgens doorgaan in de sport, dan om de vraag hoeveel cursisten zij scholen en hoe goed deze wel niet zijn geworden.

Allochtone sportbegeleiders na de cursus

Wanneer gekeken wordt naar de effecten van de cursus is de eerste vraag welke functies allochtonen bekleden na beëindiging van de cursus. Ook is de vraag aan de orde welke organisaties profiteren van de nieuwe aspirant-kaderleden in de sport. Terecht wijzen de beleidsmakers en de cursusleiders op de persoonlijke waarde van 'het papiertje' voor de cursisten. Veel deelnemers behalen voor het eerst een diploma, wat hun het gevoel geeft iets te kunnen presteren. Vervolgens is de stap om zelf iets op te zetten niet meer zo groot. Met ondersteuning van medewerkers van de Welzijnsdienst slaagt meer dan de helft van de cursisten erin om actief te worden als kaderlid en begeleider bij sportactiviteiten. Van de 52 allochtonen die de cursus met succes hebben afgerond, is meer dan de helft aan de slag gegaan als organisator van sportactiviteiten, begeleider of als kaderlid. De ex-cursisten waaieren over de gehele lokale sportmarkt uit. De meesten komen aan het werk in de wijken waarop het sportbuurtwerk is gericht. Dat is ook één van de uitgangspunten van het gemeentelijke sportbeleid omdat op die manier de mogelijkheid wordt benut om 'achterstandsgroepen' aan het sporten te krijgen. Veel sportbegeleiders worden tegen een onkostenvergoeding door de gemeente ingehuurd om sportactiviteiten te begeleiden. Anderen richten zelf sportgroepjes op en maken gebruik van ondersteunende maatregelen van de gemeente, zoals voor het verkrijgen van sportmateriaal en het (een tijd lang om niet) huren van een accommodatie. Een kleine minderheid van de deelnemers wordt actief als kaderlid in de georganiseerde sport. De gemeente heeft in principe geen voorkeur voor het type organisatie waarbinnen allochtonen een plaats vinden als kaderlid. Als blijkt dat sportverenigingen en allochtonen elkaar nog niet in alle gevallen omarmen, dan is nieuwe groepsvorming of sport bij buurtorganisaties een uitstekend alternatief.

Maatschappelijk perspectief voor allochtonen via een sportkadercursus

Welke maatschappelijke perspectieven biedt de sportwereld voor allochtonen, en in hoeverre worden deze door middel van de cursus Sportbegeleider benut? De gemeente Enschede heeft in het kader van het sportbuurtwerk en de sportbegeleiderscursus al opgemerkt dat de meerwaarde ligt in termen als 'vergroten van zelfvertrouwen en maatschappelijke competentie', 'bevorderen van de sociale integratie in wijken' en 'het stimuleren van kadervorming uit eigen kring'. Na de interviews die voor deze casus zijn verricht krijgen deze begrippen meer betekenis. Het zelfvertrouwen, de eigen waarde en het verantwoordelijkheidsgevoel van de meeste allochtone cursisten zijn zo toegenomen dat zij, eventueel geholpen door de gemeente, zelf actief worden in de sportwereld. Zij formeren sportgroepjes in achterstandswijken, begeleiden sportactiviteiten, maken kennis met kader van sportverenigingen, helpen mee bij het organiseren van stedelijke sportinstuiven en worden vrijwillig kaderlid van buurthuizen of migrantenorganisaties. Een aantal allochtone cursisten is dermate enthousiast geworden dat zij een vervolgcursus hebben gevolgd, zoals een RSLA- of bondscursus. Enkele talentvolle sportbegeleiders van allochtone afkomst hebben een betaalde functie gekregen bij de gemeente Enschede. Wat de allochtonen aantrekt in de sportwereld is de handelingsvrijheid die zij daarbinnen hebben om zelf iets te ondernemen. De cursus Sportbegeleider geeft hun het vertrouwen en het vermogen om op kleine schaal en vaak voor het eerst zelf iets te ondernemen. De mogelijkheden die zij hebben om actief te worden als kaderlid worden benut omdat

de gemeente hun bijstaat, de weg wijst en (financieel) op gang helpt. Sport blijkt een goed middel om allochtonen bij het buurtleven te betrekken. Deelname aan sportactiviteiten vindt bij allochtonen eerder plaats in de directe leefomgeving van buurt en wijk dan via een stedelijke vereniging of instuif. Uit de casus Sportbegeleider is gebleken dat allochtonen eerder een laagdrempelige kadercursus volgen als duidelijk is wat zij daarvoor moeten investeren en wat zij eraan hebben. Als dat eenmaal duidelijk is blijkt dat een groot aantal ook verder wil. De meeste allochtonen kiezen voor een vervolgopleiding of worden actief als kaderlid op diverse niveaus en in verschillende functies. Dit blijkt ook navolging te vinden. Nieuwe sportgroepen ontstaan, en er komen weer potentiële cursisten bij. De nieuwe, allochtone sportbegeleiders vervullen een voorbeeldfunctie, wat respect afdwingt bij hun achterban. Langzamerhand maken langs deze weg steeds meer allochtonen kennis met de lokale, pluriforme sportwereld van verenigingen, sportscholen en buurtgroepjes. Bovendien leren de buurtbewoners van verschillende nationaliteiten elkaar eens van een andere, ongedwongen kant kennen. Niet dat sport direct verbreedert, maar zij nodigt op een tamelijk ongedwongen wijze wel uit tot communicatie en contact.

Bijlage 1: Sleutelinformanten Westerpark en Enschede

Westerpark

stadsdeel Westerpark:

M. van Benten (hoofd afdeling S en R)

F. Vlietman (sportbuurtwerker)

T. Jorritsma (projectmedewerker Welzijn, voorheen sportbuurtwerker)

stichting Platform Surinaamse Zelforganisaties Westerpark:

E. Sinester (bestuursvoorzitter)

vier medewerkers van:

Vereniging Prefoeroe

Stichting Oen na Oen

Vereniging Wie Egie Sanie

Stichting Paloeloe Rockers

Turks Huis Westerpark:

V. Güngör (voorzitter)

buurthuizen:

M. Fraikin, medewerker buurthuis Verzet

P. Buma, medewerker buurthuis De Piraat

A. Termeulen, coördinator buurthuizen De Reiger en Trefpunt

A. Spierings, medewerker buurthuis De Binding I

F. Henneke, preventiemedewerker buurthuis De Binding II

stichting Welzijn Westerpark:

W. Ido, ambulante tienerpreventiemedewerker

J. van der Kust, jeugdpreventiemedewerker

sportverenigingen en sportscholen:

H. Post, voorzitter van Sporting West

SDZ, diverse leden en bestuursleden, waaronder de heer Angelbeek

de ledensecretarissen van alle genoemde verenigingen

de sportschoolhouders van alle genoemde sportscholen

Casus Sportbegeleider Enschede

beleidsmakers gemeente Enschede:

Albert Fransen, hoofd afdeling Wijkwelzijn en Sportactivering

Henny Breukers, coördinerend beleidsmedewerker Sportactivering

cursusleiders gemeente Enschede:

Dick Snijder, sportbuurtwerker

Annemieke van de Laak, medewerkster Sportactivering

ex-cursisten:

Ohran Aktas, activiteitenbegeleider bij TCV

Philip Haseth, activiteitenbegeleider en trainer bij atletiekclub Tion

Kenneth Gemin, geen verdere sportopleidingen, werkzaam in de sport

Selma Kutlar, medewerkster Sportactivering bij gemeente Enschede

Danny Rooroh, activiteitenbegeleider en jeugdvoetbaltrainer bij Achilles.

